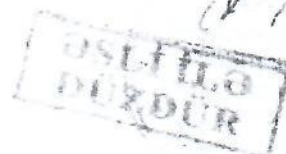

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ

Azərbaycan Respublikasının
Təhsil Nazirliyinin
386 nömrəli 28.08
2020-ci il tarixli qərarı ilə təsdiq
edilmişdir.

ƏSAS (BAZA) ALİ TİBB TƏHSİLİNİN İXTİSAS ÜZRƏ

TƏHSİL PROQRAMI

İxtisasın (proqramın) şifri və adı: 050902 – İctimai Səhiyyə

BAKİ – 2020

ƏSAS (BAZA) ALİ TİBB TƏHSİLİNİN 050902-İCTİMAİ SƏHIYYƏ İXTİSASI ÜZRƏ TƏHSİL PROQRAMI

1. Ümumi müddəalar

- 1.1. Əsas (baza) ali tibb təhsilinin) 050902 – İctimai Səhiyyə ixtisası üzrə Təhsil Proqramı (bundan sonra ixtisas üzrə Təhsil Proqramı) "Təhsil haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa, Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin müvafiq qərarlarına, eləcə də "Ali təhsilin bakalavriat (əsas (baza ali) tibb təhsili) səviyyəsi üzrə ixtisasların (proqramların) Təsnifatı"na uyğun hazırlanmışdır.
- 1.2. Təhsil Proqramının məqsədləri aşağıdakılardır:
  - İxtisas üzrə məzunun kompetensiyalarını, ixtisasın çərçivəsini, fənlər üzrə təlim və öyrənmə metodlarını, qiymətləndirmə üsullarını, təlim nəticələrini, kadr hazırlığı aparmaq üçün infrastruktura və kadr potensialına olan tələbləri, tələbənin təcrübə keçmə, işə düzəlmə və təhsilini artırma imkanlarını müəyyənləşdirir;
  - Tələbələri və işəgötürənləri məzunların əldə etdiyi bilik və bacarıqlar, eləcə də təlim nəticələri bərədə məlumatlandırmaq;
  - Təhsil Proqramı üzrə kadr hazırlığının bu proqrama uyğunluğunun qiymətləndirilməsi zamanı bu prosesə cəlb olunan ekspertləri məlumatlandırmaq.
- 1.3. Təhsil Proqramı tabeliyindən, mülkiyyət növündən və təşkilati-hüquqi formasından asılı olmayaraq Azərbaycan Respublikasında fəaliyyət göstərən və həmin ixtisas üzrə bakalavr (əsas (baza) ali tibb) hazırlığını həyata keçirən bütün ali təhsil müəssisələri üçün məcburidir.
- 1.4. Tələbənin 5 (beş) günlük iş rejimində həftəlik auditoriya və auditoriyadankənar ümumi yükünün həcmi 45 saatdır (xüsusi təyinatlı ali təhsil müəssisələri istisna olmaqla). Həftəlik auditoriya saatlarının həcmi ümumi həftəlik yükün 50%-dən çox olmamalıdır. İxtisasın xüsusiyyətindən asılı olaraq həftəlik yükün həcmi dəyişdirilə bilər.

2. Məzunun kompetensiyaları

- 2.1. Təhsil Proqramının sonunda məzun aşağıdakı ümumi kompetensiyalara yiyələnəlməlidir:
  - İxtisası üzrə Azərbaycan dilində şifahi və yazılı kommunikasiya bacarıqlarına;
  - İxtisası üzrə ən azı bir xarici dildə kommunikasiya bacarıqlarına;
  - Azərbaycan dövlətçiliyinin tarixi, hüquqi, siyasi, mədəni, ideoloji əsasları və müasir dünyadakı yeri və roluna dair sistemli və hərtərəfli biliklərə, milli dövlətimizin perspektiv inkişafını proqnozlaşdırma qabiliyyətlərinə;
  - Milli dövlətimizin qarşılaşdığı təhdidləri və çağırışları müəyyən etmə bacarıqlarına;
  - İş yerində informasiya texnologiyalarından istifadə etmək qabiliyyətinə;
  - Komandada iş, problemin həllinə ortaq yanaşmaya nail olmaq qabiliyyətinə;
  - Yeni şəraitə uyğunlaşmaq, təşəbbüs irəli sürmək qabiliyyətinə və uğur qazanmaq iradəsinə;
  - Məsələlərin həlli üçün əlavə məlumat resurslarını müəyyən etmək və seçə bilmək qabiliyyətinə;
  - Peşəkar məqsədlər üçün müvafiq məlumatı təhlil etmək, ümumiləşdirmək və tətbiq etmək bacarıqlarına;
  - Peşəkar fəaliyyətini planlaşdırmaq və təşkil etmək, gələcək təhsilini və mövcud bacarıqlarını təkmilləşdirilmək, vaxtı idarə etmək və tapşırıqları vaxtında tamamlamaq qabiliyyətinə;

- Fəaliyyətində sosial və ekoloji məsuliyyətə, eləcə də vətəndaş şüuru və etik yanaşmaya, həmçinin keyfiyyətə üstünlük vermək bacarığına;
- Bilik və bacarıqlarını inkişaf etdirmək məqsədilə vəziyyəti və özünü yenidən qiymətləndirmək və özünütənqid bacarığına.

2.2. Təhsil Proqramının sonunda məzun aşağıdakı peşə kompetensiyalarına yiyələnəlməlidir:

- İxtisasına aid nəzəri və təcrübi bilik, bacarıq və yanaşmalara;
- Ölkənin səhiyyə problemlərini həll etmək üçün müasir nəzəri və praktik biliklərə;
- Səhiyyə müəssisələrinin inzibati, maliyyə, hüquqi, texniki və tibbi fəaliyyətlərini bilmək, təhlil etmək və istiqamətləndirmək üçün bilik və bacarıqlara;
- Səhiyyə problemlərini düzgün təhlil etmək bacarığına;
- Səhiyyə idarəetməsində problemləri müəyyən etmək və həll yolları tapmaq üçün müvafiq analitik və modeləşdirmə texnikalarını tətbiq etmək bacarığına;
- İlk səhiyyə problemlərini müəyyənləşdirmək və həll yolları tapmaq bacarığına;
- Müvafiq qurum və təşkilatların qərarlarını, icraatlarını izləyərək yol verilən səhvləri konstruktiv yanaşma ilə kritik mühakimə bacarığına;
- Peşəkar etika və hüquq normaları çərçivəsində davranmaq bacarığına;
- Təməl idarəetmə funksiyalarına sahib olmaq və tətbiq etmək bacarığına;
- Elmi və ictimai baxımdan faydalı fəaliyyətləri planlaşdırmaq və həyata keçirmək bacarığına;
- Peşə fəaliyyəti ilə əlaqəli elmi məqalələri izləmək və peşə təcrübəsinə tətbiq etmək bacarığına;
- İnkişaf edən orqanizmin anatomik-fizioloji, yaş və cinsi xüsusiyyətləri, orqanizmdə gedən patoloji proseslərin baş vermə səbəbləri və onların inkişaf mexanizmi haqqında biliklərə;
- Ətraf mühitin kimyəvi, fiziki və bioloji amillərinin, fəaliyyətin müxtəlif növlərinin və yol verilən optimal iş yükünün gigiyenik normalaşdırma prinsipləri haqqında bilik, bacarıq və yanaşmalara;
- Epidemiologiyanın ümumi qanun və meyarlarının ümumi prinsipləri, yoluxucu xəstəliklərin bioekoloji xarakteristikası, epidemiologiyası və onun inkişafına təsir edən faktorlar haqqında biliklərə;
- Gigiyenik, profilaktik və sağlamlaşdırıcı tədbirlərin təşkili və aparılması bacarığına;
- Əmək fəaliyyətinin təşkilinin nəzəri əsasları və gigiyenik prinsipləri haqqında biliklərə;
- İnsan orqanizminə təsir göstərən ətraf mühit amillərinin (fiziki amillər: səs-küy, ümumi və yerli titrəyiş, infrasəs, ultrasəs, elektromaqnit, radiasiya və ionizasiya şüalanması, işıqlanma, mikroiqlim; kimyəvi amillər: toz və aerosollar, kimyəvi maddələr, ağır metallar, pestisidlər; bioloji amillər: biogen, mikrobioloji və s.) gigiyenik xarakteristikasını qiymətləndirmək bacarığına;
- Əhəlinin səmərəli və sağlam qidalanmasının nəzəri əsaslarını, insan orqanizmi üçün vacib qida məhsullarının qida dəyərliyini təyin etmək bacarığına;
- Yaşayış yerlərinin (məntəqələrinin) planlaşdırılması, layihələndirilməsi, tikintisi və abadlaşdırılmasının əsas müddəaları, obyektlərin tikintisi, yenidən qurulması üzərində aparılan dövlət sanitariya nəzarətinin mahiyyəti, forma və metodları haqqında biliklərə;
- Xəbərdaredici və cari sanitariya nəzarətinin mahiyyəti, təşkili və metodları haqqında bilik, bacarıq və yanaşmalara;
- Mülki müdafiə sahəsində tibb xidmətinin təşkili və fəaliyyəti məsələlərini mənimsəməyi, daxili əmək intizamı qaydalarını, əməyin mühafizəsi, təhlükəsizlik texnikası və yanğına qarşı mühafizə qayda və normaları haqqında biliklərə;
- Peşəsi ilə əlaqəli texniki avadanlıqları, laboratoriya və funksional diaqnostikaya, müayinə və müalicəyə aid bütün cihaz, alət və materialları tanımaq və səmərəli istifadə etmək bacarığına;
- Laboratoriyaların bioloji təhlükəsizlik səviyyəsinə uyğun təsnifatına, təyinatına, konstruksiyasına görə bilgilərə malik olmaq, müxtəlif risk qruplarına daxil olan mikroorqanizmlərin müəyyən

edilməsi üçün istifadə olunan avadanlıq və vasitələrlə işlərin görülməsi, təcrübə və prosedurların aparılması bacarığına;

- İctimai səhiyyə sahəsi ilə əlaqəli tədqiqatlarda layihələr hazırlamaq, tədqiqat komandasının bir üzvü olmaq və əldə edilən nəticələri elmi səviyyədə qiymətləndirmək bacarığına;
- İctimai səhiyyəyə aid məlumatları kritik yanaşmaqla qiymətləndirmək, peşəsinə töhfə verən məlumatları iş təcrübəsində istifadə etmək, bu zaman baş verən gözlənilməz vəziyyətlərdə məsuliyyət alaraq həll yollarını tapmaq bacarığına;
- Uşaqlar daxil olmaqla cəmiyyətin bütün fərdləri, ətraf mühit və əmək təhlükəsizliyi sahəsində kifayət qədər bilik, bacarıq və yanaşmalara;
- İctimai səhiyyəyə aid təcrübəni daha da inkişaf etdirmək üçün milli və beynəlxalq tədqiqatlarda iştirak etmək, öz müşahidələrini, təcrübələrini və araşdırmalarını bölüşmək və təqdim etmək bacarığına;
- Peşə fəaliyyəti müddətində davamlı öyrənmək prinsiplərini mənimsəyərək yenilənən məlumatları, bilikləri izləmək və peşə fəaliyyətində öyrəndiyi müasir bilikləri tətbiq etmək bacarığına;
- Səhiyyə müəssisələrinin idarə olunması, tibb fəaliyyətini, dövlət sanitariya-epidemioloji xidmətinin fəaliyyətini tənzimləyən normativ hüquqi aktları, ixtisası ilə əlaqəli olan sahələrdə aidiyyəti qanunvericilik aktlarını mənimsəməyi;
- İxtisası ilə əlaqəli olan fənlər arasında qarşılıqlı münasibəti anlamağı, yeni və qarışıq mülahizələri təhlil edərək qiymətləndirməyi;
- Səhiyyə idarəetməsinə aid olan tədqiqat və eksperimental araşdırmalar üçün təcrübələr aparmağı;
- Yaradıcı və tənqidi düşünmə, problem həll etmə və qərar qəbul etmə yanaşması ilə peşəsinə aid yeni fikir və metodlar hazırlamaq bacarığına;

3. Təhsil Proqramının strukturu

3.1. 050902 – İctimai Səhiyyə ixtisası üzrə Təhsil Proqramı 300 (5 il) AKTS kreditindən ibarətdir. Kreditlər aşağıdakı şəkildə bölüşdürülür:

Fənlərin sayı	Fənnin adı	AKTS krediti
Ümumi fənlər		30
1	Azərbaycan tarixi <i>Bu fənn Azərbaycanın dövlətçilik ənənələrinin yaranması, formalaşması və inkişafını sistemli şəkildə, xronoloji ardıcılıqla öyrənir, Azərbaycan dövlətçiliyinin formalaşmasında siyasi, ideoloji, iqtisadi, mədəni amillərin rolunu təhlil və tədqiq edilir. Müasir dünyada Azərbaycan dövlətinin yeri və rolu sistemli təhlil edilir.</i>	5
2	Azərbaycan dilində işgüzar və akademik kommunikasiya <i>Bu fənn çərçivəsində tələbələrə Azərbaycan dilində təqdimat etmək, nəqliyyət, akademik və işgüzar yazı bacarıqlarının aşılmasına xüsusi diqqət yetirilməlidir.</i>	4
3	Xarici dildə işgüzar və akademik kommunikasiya <i>Bu fənn çərçivəsində tələbələrə ixtisası üzrə xarici dillərdən birində təqdimat etmək, nəqliyyət, akademik və işgüzar yazı, şifahi və yazılı bacarıqların aşılmasına xüsusi diqqət yetirilməlidir.</i>	15

4	Seçmə fənlər	
4.1	Fəlsəfə	3
	Tibbi sosiologiya	
	Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və hüququn əsasları	
	Bioetika	
	Multikulturalizmə giriş	
4.2	Informasiya texnologiyaları (ixtisas üzrə)	3
	Informasiyanın idarə edilməsi	
İxtisas fənləri		170
5.	Ali riyaziyyat <i>Bəzi təməl riyazi anlayışlar, müxtəlif məsələlərin həll edilməsində bu riyazi anlayışlardan istifadə etmək bacarığı, əczaçılıqda istehsal və dizayn sahəsində lazım olan riyazi anlayışlar, hesablamalar öyrədilir</i>	4
6	Biostatistika <i>Elmi və tədqiqat metodları, tibb sahəsində aparılan elmi tədqiqatların planlaşdırılması, verilənlərin toplanması, ümumiləşdirilməsi, bu məlumatların elmi dəyərini qiymətləndirmək, təməl statistik anlayışlar, təsviri statistika, cədvəl, qrafika formalaşdırmaq və təhlil etmək, əsas nəzəri paylanma və nümunələrin paylanması, standart xəta və etibarlılıq intervalları, hipotez testləri, korrelyasiya, sadə xətti regressiya anlayışları öyrədilir, peşəsi ilə əlaqədar proqnoz verme və prosesləri təhlil etmək bacarığı formalaşdırılır</i>	5
7	Ümumi kimya <i>Kimyanın əsas qanunları haqqında tələbələrə dərin nəzəri biliklər və əməli vərdişlər öyrədilir</i>	4
8	Səhiyyənin maliyyələşdirilməsi <i>Səhiyyə orqan və müəssisələrinin fəaliyyətinin səmərəliliyinin qiymətləndirilməsi metodologiyası, səhiyyədə sahibkarlıq fəaliyyəti, onun formaları, səhiyyənin maddi-texniki bazası, səhiyyə büdcəsi və onun tərkib hissələri, idarəetmənin müxtəlif səviyyələrində səhiyyə büdcələrinin yaradılma mənbələri, səhiyyə xərclərinin planlaşdırılması, müalicə-profilkatika müəssisəsinin smetası və onun tərtibi, smetanın əsas maddələri və onların hesablanma qaydası, müalicə müəssisəsinin büdcə və smetasının icrası, büdcədən kənar vəsaitlər, büdcə intizamı, sığorta təbəətinin müxtəlif formaları şəraitində tibbi yardımın maliyyələşdirilməsinin təşkilinin xüsusiyyətləri, səhiyyə idarələrində əməyin elmi təşkilinin vəziyyəti, həkim və orta tibb işçiləri əməyinin təşkili və normaları ilə bağlı bilik və bacarıqlar öyrədilir.</i>	3
9	Təhsil sağlamlığı və planlaşdırma <i>Uşaq və yeniyetmələrin təlim-tərbiyəsinin fizioloji əsaslarını, uşaqların Mərkəzi Sinir Sisteminin inkişafı xüsusiyyətlərini, yaş aspektində MSS funksional dəyişilmələrini, yaşdan asılı olaraq gün rejiminin təşkili və zehni, fiziki fəaliyyətin elmi əsaslarını, uşaqların tədris fəaliyyətinə hazırlığının gigiyenik əsaslarını, müxtəlif tədris amillərinin uşaq və yeniyetmələrin sağlamlığına və onların iş qabiliyyətinə təsirini, təhlükəsiz təhsil şəraiti yaratmaq, yorğunluğun</i>	4

	qarşısını almaq üçün kompleks sağlamaşdırıcı tədbir və sanitariya-gigiyenik tövsiyələrin tertibini mümkün edən bilik və bacarıqlar öyrədilir.	
10	Səhiyyə sistemlərinin idarə olunması Səhiyyə sisteminin idarə olunması nəzəri əsasları üzrə bilik verir, səhiyyə fəaliyyətində idarəetmənin elementlərinin və prinsiplərinin tətbiqi üzrə praktiki bacarıqlar öyrədir, səhiyyədə keyfiyyətin idarə olunması sisteminin idarəsi üzrə əsas bacarıqları formalaşdırır, səhiyyədə idarəetmə metodlarını və formalarını tətbiq etməyə öyrədir. İdarəetmənin nəzəriyyəsi və təcrübəsinin təkamülünü əhatə edir, açıq sistem kimi təşkilatın əsas daxili dəyişənləri və təşkilatın uğuruna təsir edən ətraf mühitin xarici amilləri haqqında məlumat verir, həblə, sosial məsuliyyət və etikanı izah edir. İdarəetmə funksiyaları ətraflı şəkildə müzakirə olunur. Əlaqələndirici proseslər haqqında məsələlər öyrənilir: kommunikasiya və qərarların qəbul edilməsi. Planlaşdırma funksiyasından, təşkilat funksiyasından, motivasiya və nəzarət funksiyalarından bəhs olunur. Qrup dinamikası və liderliyi öyrənir. İnsan amilinə və insan resurslarının idarə olunması məsələlərinə, həblə, təşkilatın, onun məhsuldarlığının təmin olunmasında əhəmiyyətli rol oynayan, əməliyyat fəaliyyətinin idarə edilməsindən bəhs edir. Səhiyyə sisteminin idarə olunmasının müasir problemləri, onun metodiki və metodoloji əsasları işıqlandırılmış, müalicə-diaqnostika prosesinin idarə olunması elementləri, klinik idarəetmə sisteminin obyekt və subyektləri, informasiya təminatını etməyi öyrədir.	4
11	Səhiyyə siyasəti və planlaşdırma Siyasətin önəmi və məzisi ilə tanışlıq, siyasətin təhlili çərçivəsinin açıqlamasından bəhs edir, və siyasətə dair dəyişikliklərin dərk edilməsində necə istifadə oluna biləcəyini göstərir. Səlahiyyət və siyasət hazırlanması arasındakı əlaqənin izah olunmasına kömək edən bir sıra nəzəriyyələr haqqında məlumat verir, məsələn, səlahiyyətin müxtəlif qruplar tərəfindən necə icra edilməsi, siyasi sistemlər və hökumətlərin səlahiyyəti siyasətə necə çevirmələri, səlahiyyətin necə bölüşdürülməsi, və səlahiyyətin qərar qəbul edilmə proseslərinə necə təsir etməsi. Dövlət və özəl kommersiya sektorunun səhiyyə siyasətindəki dəyişən rollarını izləyir, və bununla da səhiyyə ilə bağlı siyasətlərin müasir hazırlanma prosesləri və məzmununu anlamaq üçün kontekstual bir zəmin təmin edir. Diqqəti müxtəlif dövlət müəssisələrinə və onların etdiyi təsire yönəldir. Hökumətdən başqa amillərə nəzarət edir. Səhiyyə sektorunda müxtəlif mənfəət qrupları öz resursları, siyasət prosesindəki taktika və nailiyyətləri baxımından müqayisə edilir. İcra prosesinin açıqlamasına dair "yuxarıdan aşağıya" və "aşağıdan yuxarıya" yanaşmalarını qarşılaşdırır və uyğunlaşdırır. Siyasətin təhlilində dair siyasi yanaşma təqdim edir, təhlil üçün məlumat toplanmasına və təhlilin təqdimatı ilə bağlı təlimatlara dair tövsiyələr verir.	4
12	Ana və uşaq sağlamlığı Ölkədə ana və uşaq mühafizəsi sisteminin əsas inkişaf dövrləri, məmariq-ginekoloji tibb idarələrinin əsas tipləri və işinin təşkilinin xüsusiyyətləri, onların fəaliyyətində sahə prinsipi və dispanser metodu, qadınların arasında profilaktik tədbirlərin keçirilməsi, işləyənlərin əmək şəraitinin öyrənilməsi və onun yaxşılaşdırılması məsələləri, reproduktiv sağlamlıq proqramının həyata keçirilməsi, hamilə qadınların vaxtında müşahidəyə götürülməsi, tam müayinəsinin təşkili, doğuşa kompleks hazırlanması, sosial-hüquqi yardım,	4

	doğuşdan sonrakı dövrdə qadınlara tibbi-xidmətin təşkili, bu sahədə tibb müəssisələrinin fəaliyyətində əlaqəlilik və ardıcılığın təmini və uşaqların mühafizəsi, onlara müalicə-profilaktik xidmətin təşkili ilə bağlı bilik və bacarıqlar öyrədilir.	
13	Herontologiya Əhalinin yaşlanması, yaşlılıq, geriatriya aid anlayışlar və nəzəriyyələr, dünyada və ölkəmizdə yaşlılığa münasibət, yaşlanmanın sosial aspektləri, yaşlılıq zamanı baş verən fizioloji və psixososial dəyişikliklər, yaşlılıqda sağlamlığı qorunması, cəmiyyətin və peşə sahələrinin, əmək bazarının üzvləşdiyi demografik dəyişikliklər, yaşlı şəxslərin həyat keyfiyyəti, yaşlı şəxslərin məruz qaldığı çoxsaylı zorakılıqlar, irqçilik və digər ayrı-seçkilik formalarının öhdəsindən gəlmək məcburiyyətində qalan yaşlı insanların çətinlikləri və onların öhdəsindən gəlmək yolları, geriatriya sahəsində dövlət və qeyri-hökumət təşkilatları haqqında biliklər öyrədilir.	4
14	İctimai səhiyyənin əsasları İctimai səhiyyənin əhatə dairəsi olduqca genişdir və dünya xalqlarının rifahını artırmaq üçün yeni imkanlardan istifadə etməklə XXI əsrdə səhiyyə sahəsində üzvləşən ciddi problemləri həll etməyə çalışaraq sürətlə inkişaf etməyə davam edir. Müxtəlif inkişaf mərhələlərində olan ölkələr üçün təkamülün vacib aspektlərini izləyir və ictimai səhiyyənin geniş spektrində uzun müddətdir davam edən, habelə yeni ortaya çıxan kritik önəmə sahib mövzuların ətraflı icmalını təqdim edir. Xəstəliklərin yükü və yayılmasını müəyyən edən müasir beynəlxalq səhiyyə anlayışlarını nəzərə alaraq müasir cəmiyyətdə beynəlxalq səhiyyə haqqında təsəvvür yaradır. Bir sıra tematik araşdırmalarla xəstəlik və sağlamlıq vəziyyəti arasındakı uyğunsuzluqlar üzrə risk faktorları və həlledici amilləri araşdırır. Beynəlxalq səhiyyə sahəsindəki əvvəlki nailiyyətlər və uğursuzluqlardan dərs alaraq xəstəliyin nəticələrinə təsir etmək üçün sübuta əsaslanan strategiyalar, siyasətlər və proqramlı tibbi yardım barədə biliklər, xəstəliklərin aradan qaldırılması və kökünün kəsilməsi, yoluxucu xəstəliklərin yayılması, ana və uşağın sağlamlığı, su təchizatı və sanitariya ilə bağlı xəstəliklər, davranış və əqli xəstəliklər, həssas insanlara təsir edən xəstəliklər, qeyri-infeksiyon xəstəliklər, gender bərabərliyi, laqeyd yanaşılan tropik xəstəliklər, xəstəliyin ortaya çıxması ilə bağlı təhlükələr və gələcək nailiyyətlər haqqında bilik və bacarıqlar öyrədilir.	5
15	Xüsusi istehsalat sahələrində əmək gigiyenası Müxtəlif istehsalat sahələrinin gigiyenik xüsusiyyətləri və işçilərin sağlamlığına zərərli təsir edən fiziki, kimyəvi, ergonomik amillər, istehsalatda bədbəxt hadisələrin baş vermə səbəbləri və bədbəxt hadisələrin konsepsiyası, ilk yardım və təcirəsalınmaz tibbi yardım üsulları, istehsalat mühitindən asılı olaraq müxtəlif peşə sahiblərinin xəstələnmələrinin təhlili, istehsalatın texnoloji prosesləri və avadanlıqlarının, fiziki, kimyəvi, ergonomik amillərinin gigiyenik qiymətləndirilməsi üsulları öyrədilir.	5
16	Uşaq müəssisələrinin gigiyenası Uşaq orqanizminin normal böyümə və inkişafı üçün əsas şərt olan uşaq məişət əşyalarının hazırlanması və istifadəsinə gigiyenik tələbləri, uşaq və yeniyetmə orqanizminin qorunmasında vacib amil olan əlverişli xarici mühit şəraitinin yaradılması üçün uşaq və yeniyetmə müəssisələrinin planlaşdırma və inşaatının gigiyenik prinsiplərinə olan tələblər, kompleks sağlamaşdırıcı	5

	tədbir və sanitariya-gigiyenik tövsiyələrin tərtibini mümkün edən nəzəri hazırlıq və təcrübə vermişlər öyrədilir.	
17	İş yerlərinin sağlamlığı və təhlükəsizliyi İş yerlərində əmək prosesləri ilə əlaqədar olaraq işçilərin sağlamlıq vəziyyətinə təsir göstərən istehsalat mühiti amillərinin zərərli xüsusiyyətlərini qiymətləndirmək üçün istifadə olunan - fiziki, kimyəvi, tibbi, bioloji, klinik, fizioloji, gigiyenik, histoloji, patomorfoloji və instrumental müayinə üsulları, iş yerlərində işçilərin sağlamlıqları üçün risk təşkil edən istehsalat mühiti amilləri və yarana biləcək peşə patologiyaları, istehsalat şəraitində istifadə olunan həssas və adekvat müayinə üsulları, zərərli amillərin vaxtında aşkar olunub, qarşısının alınması yolları, alınan nəticələrin normativ sənədlərlə müqayisə olunaraq protokollaşdırılması və yekun rəyin verilməsi öyrədilir.	5 Shahin
18	Uşaq və yeniyetmələrin sağlamlığı Gənc nəslin sağlamlığının mühafizəsi və möhkəmləndirilməsi, böyümə və inkişafın qanunauyğunluqları, fiziki inkişaf, yaş dövrləri və xüsusiyyətləri, təbii və sosial amillərin böyüyən orqanizmə təsiri, uşaq orqanizminin ətraf mühitlə qarşılıqlı əlaqəsi, gigiyenik normalaşdırmanın prinsipləri, sağlamlığın formalaşmasına zərərli təsir edən amillər, onların profilaktikası, uşaq və yeniyetmələrin qidalanma xüsusiyyətləri, uşaqlar arasında rast gəlinən xəstəliklərin qarşısının alınması məqsədilə müxtəlif mühit amilləri üçün gigiyenik tələb və normativlərin hazırlanması üçün bilik və bacarıqlar öyrədilir.	6 Shahin
19	Ətraf mühit toksikologiyası Ətraf mühit obyektlərinin (atmosfer havası, su, torpaq, qida məhsulları) insan sağlamlığına əlverişsiz təsiri probleminə kimyəvi amillərin rolu - ekotoksikologiyanın nəzəri əsasları (onun predmeti, vəzifələri, tədqiqat üsulları, qanunları və s.), ətraf mühit obyektlərinin antropogen kimyəvi çirklənmələri - ekotoksikantlar, onların insan sağlamlığına təsir effektlərinin öyrənilməsində toksikologiyanın əhəmiyyəti, əhali arasında ekotoksikantların təsirinə məruz qalma ehtimalı olan risk qrupları, ksenobiotiklərin bir və ya bir neçəsinin eyni zamanda orqanizmə təsir xüsusiyyətləri, toksikokinetika və toksikodinamika anlayışları, toksik maddələrin zərərli təsirlərinin qiymətləndirilməsində "doza-effekt" və "vaxt-effekt" konsepsiyaları, ekotoksikantların toksikliyi və təhlükəliliyinin onların xarici mühit obyektlərində reqlamentləşdirilməsinin əsas meyarları olması barədə biliklərin tələbələrə öyrədilməsindən ibarətdir.	4 Beydina
20	Gigiyena və ictimai ekologiya Ətraf mühitin obyektləri və bu obyektlərin fiziki, kimyəvi və bioloji amillərinin sağlamlığa biogen və abiogen təsirləri, orqanizmlə xarici mühitin vəhdəti, ekoloji tarazlığın və bununla əlaqədar sağlamlığın pozulmasının insanın inkişafı üçün ağır nəticələri, bu pozulmaların səviyyəsini müəyyən edən kəmiyyət və keyfiyyət göstəriciləri, zərərli təsirlərin qarşısının alınması və əhali sağlamlığının qorunması tədbirlərinin strateji istiqamətləri; bu tədbirlər sisteminə gigiyenik normalaşdırmanın prioritet mövqeyi barədə bilik və bacarıqlar öyrədilir.	5 Petrov Mupza
21	Qidalanmanın əsasları Qidalanma ilə bağlı əsas biliklər, qida maddələrinin qidalandırıcı və bioloji dəyəri, müxtəlif peşə və yaş qruplarına aid şəxslərin orqanizmində maddələr mübadiləsinin xüsusiyyətləri, qida maddələrinə fizioloji tələbat normaları,	5 H (F)

	idmanla və fitneslə məşğul olanların sağlam qidalanması prinsiplərinə dair biliklər öyrədilir	
22	Yeyinti məhsullarının təhlükəsizliyi Məhsullarının becərilmə, saxlanma, daşınma və emalı proseslərində mövcud ola biləcək çirklənmə ehtimallarını qiymətləndirmək; qidanın kənar qarışıqları (fiziki, kimyəvi, bakterioloji, toksikoloji) barədə məlumatları təhlil etmək; məhsullardığın artırılması məqsədilə qida və yem əlavələri, mineral gübrələr, pestisidlər və s. tətbiqinin qanuna uyğunluqları; texnologiya zamanı baş verə biləcək ehtimalı olan patologiyaları; tara, avadanlıq və qablaşdırıcı materialların düzgün tətbiqi; "tardan süfrəyədək" (HACCP-in) prinsipləri, əhali arasında maarifləndirmə aparmağa dair biliklər öyrədilir	4 IV (I)
23	Profilaktik qidalanma və dietologiya Zərərli istehsalat sahələrində mövcud ola biləcək təhlükəli şəraitlər, peşə zərərləri, onların orqanizmə təsir mexanizmi, baş verə biləcək peşə patologiyaları, onlara qarşı profilaktik və müalicə tədbirləri, müalicəvi-profilaktik qida formaları (müalicəvi-profilaktik rasionlar, süd və dəyərce ona bərabər məhsullar – pektin, vitamin preparatları), tətbiqinə təyinatlar, tətbiq norma və qaydaları, ayrı-ayrı qida maddələrin müalicəvi-profilaktik və pəhriz qidalanmada tətbiqinə yanaşmalar, müxtəlif üzv və sistemlərin patologiyaları, xəstəliklərin gedişi və ağırlıq dərəcəsindən asılı olaraq müalicəvi pəhrizlərin təyini; tətbiqinin elmi əsasları, pəhriz rasionların tərtibi və dəyişləri, müxtəlif xəstəliklər zamanı göstəriş və əks göstəriş hesab olunan məhsullar və xörəklər, pəhriz xörəklərinin hazırlanma texnologiyası, ənənəvi və qeyri-ənənəvi pəhrizlər, müalicəvi suların tətbiqi və xəstələrin dərman müalicəsi, müalicə proseduraları və qidalanmalarının uzlaşdırılmasına dair bilik və bacarıqlar öyrədilir	4 IV (II)
24	Qidalanma və qida siyasəti Ölkədə qidalanma sahəsində problemlər, onların həllinə yanaşmalar, qidalanma sahəsində Milli proqramların hazırlanması istiqamətli bacarıqları formallaşdırmaq, qida və ərzaq təhlükəsizliyinə dair normativ və qanunvericilik sənədləri ilə işləmək bacarığı, Nazirliklərin müxtəlif qurumları, təşkilatlarla fəaliyyətin koordinasiya məsələlərinə və s. prinsiplərə dair biliklər öyrədilir	4 V K1
25	Ətraf mühit sağlamlığı Atmosfer havasının kimyəvi tərkibi, fiziki xassələri, həyatı proseslərdə havanın rolu, havanın çirklənmə səbəbləri və mənbələri, əhalinin sağlamlığına təsiri, havada göstərilən, eləcə də bakterioloji və toksikoloji amillərin təyin edilməsinin müasir üsulları; atmosfer istehsalat, ictimai və yaşayış binalarında yol verilən konsentrasiyalarına dair normativləri, atmosferin və mühitlərin çirklənməsinin profilaktikası, sağlamlaşdırılması tədbirləri, torpaqların təsnifatı, struktur və tərkibi, münbitlik dərəcəsi; mexaniki struktur, fiziki, kimyəvi, bakterioloji, helmintoloji göstəriciləri; çirklənmə mənbələri və mühafizə tədbirləri, endemiyalar barədə anlayışlar, atmosferin və torpağın mühafizəsinə dair elmi və təcrübə biliklərinin mənimsənilməsi, suyun canlı mühit üçün əhəmiyyəti, su həyat amili kimi, müxtəlif su mənbələri, xarakteristikası, müxtəlif mənbə suların keyfiyyət göstəriciləri və buna təsir göstərən faktorlar, suyun orqanoleptik, fiziki-kimyəvi, bakterioloji göstəriciləri, normaları və gigiyenik qiymətləndirilməsi, suya tələbat normaları, içməli və təsərrüfat-icməli su mənbələrinin seçilməsi, mənbə suyunun gigiyenik normalara	10 IV K1

müvafiqliyinin qiymətləndirilməsi, suyun emal (işlənmə, təmizlənmə) qaydaları, qurğuları, nəqli yolları və əhaliyə paylanma qaydaları, suyun kimyəvi tərkib göstəriciləri, minerallıq dərəcəsin formallaşmasına təsir göstərən amillər və burada torpağın rolu, su ilə insana keçən xəstəliklər, suyun codluğun formaları, insan orqanizminin sağlam göstəriciləri, eləcə də məişət və təsərrüfat sahələrində suyunun codluğun gigiyenik cəhətdən qiymətləndirməsi, aradan qaldırma üsulları, keyfiyyətinin qiymətləndirmənin gigiyenik və epidemioloji müayinə üsulları və normaları, İHK-dan kənarlaşma hallarında tətbiqinin mümkünlüyünü və zərərsizləşdirmə üsulları barədə biliklər, su təchizatına irəli sürülən tələblər, normativ və qanunvericilik aktlarına istinad etmək bacarığı, gigiyenik və epidemiyalar ələyinə tədbirlər həyata keçirmək verdişləri, maarifləndirmə bacarıqları və inzibati tədbirlərinə dair biliklərin aşılması.

26 **Yaşayış məskənlərinin gigiyenası**
Əhalinin sağlamlığı, sosial-iqtisadi imkanları, rifah halı bilavasitə onların yaşadıkları mühitlə sıx əlaqədar olduğundan müasir dövürdə yaşayış məskənlərinin planlaşdırılma və tikintisi mühüm dövlət, tibbi və sosial əhəmiyyət kəsb etdiyi nəzərə alaraq şəhər, qəsəbə və kənd yaşayış məntəqələrinin ərazisinin seçilməsi; torpağın strukturu, ərazinin atmosfer göstəriciləri, külək gülü, ərazinin iqtisadi imkanları nəzərdə tutulan əhali sahəyə, urbanizasiya ilə əlaqədar in, sənaye şəhərlərin, meqapolislərin artması, bu problemə ciddi gigiyenik yanaşmalar tələb etdiyindən şəhərsalmaya irəli sürülən sanitariya-gigiyenik, iqtisadi, mühəndis-texniki və s. tələbləri nəzərə almaqla yaşayış məskənlərinin planlaşdırma, tikinti və istismarının elmi və təcrübə əsaslarını aşılamaq, şəhərlərin zonalar düzgün bölgüsü, zonalararası əlaqələrin gigiyenik və texniki əlaqələndirilməsi, sərhədlərinin və mühafizə qurşaqlarının müəyyənləşdirilməsi və qiymətləndirilməsi, yaşayış məskənlərində yaşıllaşdırılma tədbirlərinin normativlərə müvafiqliyi; parklar, xiyabanlar, yaşıllıqların şəhərsalma gigiyenik normaların müvafiqliyinin qiymətləndirilməsi, binaların tipləri, orientasiyası; küçələrin planlaşdırılması. Müvafiq sahələrin torpaq örtüklərin işlənməsi, nəqliyyat, məişət, mədəni-ictimai, müalicə, tədris və s. müəssisələrin selitəb zonada gigiyenik normalara müvafiq yerləşdirilməsi bacarığı, kənd yaşayış məntəqələri, həyatı təsərrüfatları, yardımçı təsərrüfat hissələri və s. düzgün planlaşdırılması, şəhər, qəsəbə və kənd yaşayış məntəqələrinin kommunikasiya qurğularının (su, qaz, işıq) normativlərə müvafiqliyinin qiymətləndirmə bacarığı, yaşayış məskənlərinin təmizlənməsi (maye və bərk tullantıların toplanma, uzaqlaşdırma və zərərsizləşdirməsi), yaşayış məntəqələrinin atmosfer havasını çirkəndirən müəssisələr üzərində düzgün nəzarət həyata keçirmək bacarığı, icra hakimiyyəti, bələdiyyə, mənzil istismar sahələrlə tibbi sistemini birgə fəaliyyətin həyata keçirilmə verdişləri, əhalinin birgə yaşayış qaydaları, mühitin sağlamaşdırılmasına dair elmi bilikləri qazanmalarına .yardımçı olmaq bacarmaq öyrədilir

27 **Epidemiologiyanın əsasları**
Epidemiologiya ilə bağlı olan əsas konsepsiyalar və metodlar, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında əhalinin sağlamlığının qorunması, "Sanitar-epidemioloji salamatlıq haqqında", "Əhalinin sağlamlığının

	qorunması haqqında" Qanunları, əhalinin yoluxmasının, xəstəliklərin baş verməsinin qarşısının alınması üzrə tədbirlər, əhalinin sağlamlıq göstəricilərinin hesablanması, risk qrupları və risk amilləri, epidemioloji vəziyyətin dəyərləndirilməsi göstəricilərinin təhlili üsulları, səhiyyə xidmətlərinin fəaliyyətinin effektiv planlaşdırılması yolları, həmçinin Ümumi epidemiologiya, epidemiologiyanın predmeti, məqsəd və vəzifələri, inkişaf tarixi, epidemik prosesin ümumi qanunauyğunluqları, yoluxucu xəstəliklərin təsnifatı, epidemik proses haqqında təlim və onun bölmələri, infeksiya mənbəyi, yoluxma mexanizmi, yoluxma yolları və amilləri, epidemik ocaq, epidemik ocağın xarakteristikası və onun fəaliyyətinin dayandırılması, yoluxucu xəstəliklərlə mübarizə və profilaktikanın ümumi prinsipləri, yoluxucu xəstəliklərin yaranmasının və yayılmasının qarşısının alınması üzrə profilaktik və eksepidemik tədbirlər sistemi, müxtəlif ocaqlarda sporadik və qrupşəkilli xəstələnmələr zamanı aparılan eksepidemik tədbirlərin həyata keçirilməsi istiqamətləri, epidemioloji müayinənin və təhlilin aparılması, xəstələnmənin proqnozlaşdırılması üsulları; həmçinin dezinfeksiyaedici maddələrin və immunoprofilaktika vasitələrinin xarakteristikası, dezinfeksiya işinin təşkili, üsulları və müxtəlif infeksiyalar zamanı onun tətbiqi istiqamətləri, əhalinin xəstələnməsinin qarşısının alınmasında immunoprofilaktika vasitələrinin əhəmiyyəti, işlədilməsi üsulları, tətbiqi texnikası, vaksinasıyanın effektivliyinin qiymətləndirilməsi və s. ilə bağlı bilik və bacarıqlar öyrədilir.	
28	Yoluxucu xəstəliklərin epidemiologiyası Yoluxucu xəstəliklərin unikal cəhətlər, yoluxucu xəstəliklərin öyrənilməsində epidemioloji üsullar, profilaktik tədbirlər, yoluxucu xəstəliklərə nəzarət, parazitizm, infeksiya proses və epidemik proses, onların xarakteristikası, epidemiyalar və onların tipləri, müxtəlif qrup infeksiyalarda epidemik prosesin qanunauyğunluqları, infeksiya mənbəyinə görə fərqlənən (antropozoonoz, zoonoz, sapronoz), müxtəlif yoluxma mexanizminə malik xəstəliklərin qrupları və onların xarakteristikası, konkret yoluxucu xəstəliklərin törədicilərinin məhv edilməsi üçün dezinfeksiya, dezinseksiya, deratizasiya tədbirlərinin əhəmiyyəti və onun yerinə yetirilməsi üsulları, xəstəliklərin yayılmasının qarşısının alınması üzrə konkret immunoprofilaktika vasitələrinin rolu və onların tətbiqi yolları və vasitələri; karantin xəstəlikləri zamanı epidemiyaəleyhinə tədbirlərin aparılması, geniş yayılmış və ya yeni meydana gələn bir çox yoluxucu xəstəliklərin ölkə ərazisinə gətirilməsinin qarşısının alınması və rejim-məhdudlaşdırıcı, izolyasiya tədbirlərinin aparılması və s. ilə bağlı bilik və bacarıqlar öyrədilir.	4
29	Xronik xəstəliklərin və əlilliklərin epidemiologiyası və profilaktikası Xronik xəstəliklərin və əlilliklərin epidemiologiyasının predmeti, məqsəd və vəzifələri, metodları, inkişaf tarixi, təsnifatı, strategiya və istiqamətləri; Qeyri-infeksiyon xəstəliklərin sağlamlığa təsirinin fəsadları, patoloji prosesin təzahürələri; Sağlamlığın dəyərləndirilməsi və sağlamlıq göstəriciləri, kriteriyaları; Yoluxucu xəstəliklərin epidemiologiyası və Qeyri-infeksiyon xəstəliklərin epidemiologiyası arasında oxşar və fərqli cəhətlər, epidemik və patoloji prosesin inkişaf qanunauyğunluqları; xronik xəstəliklərin və əlilliklərin	4

	müxtəlif peşə və yaş qrupları arasında paylanması, onların dinamikada dəyişməsi xüsusiyyətləri, risk amillərinin təsirləri; xronik xəstəliklərin və əlilliklərin xüsusiyyətləri və ümumi xarakteristikası, Epidemioloji müşahidə (məyayinə) metodunun tətbiqi; xronik xəstəliklərin və əlilliklərin yaranmasının risk amilləri, risk qrupları; xronik xəstəliklərin və əlilliklərin sosial-iqtisadi fəsadları, xronik xəstəliklərin və əlilliklərin profilaktikası və onlarla mübarizə; xronik xəstəliklərin və əlilliklərin nəzəri əsasları və konkret patologiya zamanı onların realizasiyası; ayrı-ayrı xəstəliklər qrupunun, o cümlədən onkoloji, ürək-damar, ekoloji şüurlənmiş, allergik xəstəliklərin, maddələr mübadiləsinin pozulması ilə şüurlənmiş xəstəliklərin, travmatizmin yaranması şərtlərinin, risk amillərinin və qruplarının, patoloji prosesin təzahürlərinin (xəstələnmənin strukturu, dinamikası və s.) öyrənilməsi, onların müalicə və profilaktikası məsələləri və s. ilə bağlı bilik və bacarıqlar öyrədilir.	
30	Sağlamlıq və xəstəliklər Sağlamlıq və xəstəlik anlayışları, sağlam olmanın yolları, xəstələnmənin səbəbləri və mexanizmləri, orqanizmin funksiyalarının elmi yollarla izahı, ictimai sağlamlığın sosial, siyasi və mədəni cəhətləri, xəstəliklərin qarşısını alınması tədbirləri, fərdlərin və ailələrin sağlamlıq haqqında biliklərə sahib olmasını təmin etmək üçün maarifləndirmə aparmaq haqqında bilik və bacarıqlar öyrədilir	5
31	Orqanizmlər və ekosistemlər Elmi anlayışlar, təkamül üçün dəlillərə xüsusi diqqət yetirərək inkişaf tarixi və perspektivlərdən istifadə edərək biologiyada nəzəriyyələrin inkişaf mərhələləri, müxtəlif orqanizmlər arasında həzm, skelet-əzələ, qan dövranı, ifrazat, sinir, immun və reproduktiv sistemlərinin fizioloji proseslərinin müqayisəli təhlili, bitkilər, heyvanlar, prokariotlar və viruslar arasında hüceyrə-toxuma-sistem səviyyəsində struktur və funksional oxşarlıqları və fərqləri, canlıların ətraf mühitin biotik və abiotik cəhətləri ilə qarşılıqlı təsirini, qoruma biologiyasının əsas prinsipləri öyrədilir	4
32	Klassik və molekulyar genetikə Molekulyar genetikə haqqında anlayışlar, genomun quruluşu, genetik materialın ötürülməsinin molekulyar əsasları, DNT-nin replikasiyası, DNT bərpası, mutasiyalar, rekombinasiya, transpozisiya, transkripsiya, translyasiya, DNT alınma və hidroliz metodları, kimyəvi sintezi, DNT-ni modifikasiya edən fermentlər, restriktazaların təsnifatı və tətbiqi, rekombinant DNT vektorlarının alınması və konstruksiyası, gen tənzimlənməsinin nümunələri, allel seqreasiya, gen qarşılıqlı təsirləri, gen ekspressiyasının tənzimlənməsi və populyasiyanın genetik strukturu, molekulyar və populyasiya genetikası, genetik kitabxana və genomun xəritələməsi, filogenetik analiz, mikroorqanizmlərin genomlarının təhlili, proteomika və metabolomikası, irsi xəstəliklərin diaqnostikası və profilaktikası, DNT sekvenləşdirməsi, molekulyar diaqnostika (polimerazlı zəncirvari reaksiyası, MALDI-TOF və s.), molekulyar klonlaşdırma, gen texnologiyasının imkanları, məhdudiyyətlər, etik prinsipləri haqqında bilik və bacarıqlar öyrədilir	3
33	İnsan parazitologiyası və mikologiya Parazitologiya və mikologiya haqqında anlayışlar, göbələk və parazitlərin həyat sikli, yoluxma yolları, aşkar edilmə üsulları, təsnifatı, yayılması, törətdiyi	3

	xəstəliklər, onlara qarşı profilaktik tədbirlər haqqında bilik və bacarıqlar öyrədilir	
34	Tibbi mikrobiologiya Tibbi mikrobiologiyanın əsasları, insan orqanizmində olan mikroorqanizm növlərini, hüceyrə, metabolik və patogenetik xüsusiyyətlərinin infeksiyon xəstəlikləri törətməsi arasındakı əlaqə, diaqnostik metodlara uyğun olaraq klinik materialın götürülməsi, mikrobioloji müayinə üçün hazırlanması, kulturanın alınması, mikroskopik müayinə etmə bacarığı, mikroorqanizmlərin bir birilə və sahib orqanizm ilə əlaqəsi, xəstəliklərin etiopatogenezdəki rolu, insan orqanizminin immun cavab reaksiyası və törədicilərin təyin edilməsi üçün istifadə edilən diaqnostik metodları, infeksiyon xəstəlik törədicilərinə qarşı istifadə edilən antimikrob preparatların növləri, təsir mexanizmləri, xüsusiyyətləri və istifadə formaları, immun sistemin quruluşu, növləri, hüceyrələri və infeksiyon törədicilərə qarşı immun cavabın formaları, orqanizmin müdafiə amilləri öyrədilir	6
35	Tibbi biokimya Canlı orqanizmlərin tərkibinə daxil olan maddələrin kimyəvi təbiəti, bu maddələrin kimyəvi çevrilmələri və həmin çevrilmələrin orqan və toxumaların fəaliyyəti ilə əlaqəsi öyrədilir	5
36	İnsan anatomiyası İnsan orqanizminin quruluşunu, onun inkişafını, fərdi, cinsi və yaş xüsusiyyətlərini sistemlər və aparatlar, bu aparat və sistemləri təşkil edən orqanlar səviyyəsində öyrədilir. Orqanizmin tam bir vahid təşkil etməsinin mexaniki, humoral və sinir səviyyəsində tənzim olunması postulatından çıxış edərək tələbələrə insan bədənini təşkil etmiş bütün sistemlərin və aparatların quru və yaş preparatlar üzərində detallı surətdə öyrədilməsi, əldə edilmiş biliklərin kompüter texnologiyalarının vasitəsilə möhkəmləndirilməsi, nəzəri biliklərin – mühazirələrdə orqan və sistemlərin inkişafı, onların funksional anatomiyasının xüsusiyyətlərinin, təcrübi dərslərdə hər bir orqanın quruluşu, topoqrafiyası barədə anlayışların tam surətdə formalaşdırılması, bu biliklərin təcrübəyə tətbiqi üçün davamlı zəmin yaradılması fənnin məqsədinə aiddir	6
37	Normal fiziologiya İnsan fiziologiyası haqqında ümumi xüsusi məlumatları və sağlam orqanizmin müxtəlif sistemlərinin, orqanlarının, toxumalarının və hüceyrələrinin normal işləmə mexanizmlərini və onların tənzim yollarını öyrədilir	6
38	Fiziopatologiya Xəstəliklərin əmələ gəlmə mexanizmləri, toxumada yaratdığı dəyişikliklər, hüceyrə zədələnməsinin səbəbləri, növləri, adaptasiya mexanizmləri, hüceyrə ölümü, nekroz, apoptoz mexanizmləri və morfoloji təzahürləri, iltihab anlayışı, iltihab hüceyrələri, növləri, nəticələri, hüceyrənin bərpa mexanizmləri, ödem səbəbləri, mexanizmləri, hemostaz, tromboz anlayışı, laxtalanma amilləri, şok anlayışı, növləri, mexanizmləri, neoplaziya anlayışı, xoş və bədxassəli şişlər, səbəbləri, mexanizmləri, makroskopik və mikroskopik fərqləri, sistem orqan patologiyaları, makroskopik və mikroskopik fərqləri, patologiya anlayışı, biopsiya növləri öyrədilir	4
39	Hüceyrə biologiyası Hüceyrə, toxuma və orqanların quruluşunu, inkişafını və həyati funksiyaları, pre- və postnatal ontogenezdə toxumaların inkişafı və reperativ imkanları,	

	<i>toxuma biologiyası sahəsində müasir tədqiqat metodları, mikroskopiya bacarıqlarını əldə etmək, histoloji şəkilləri və elektronogrammaları təhlil etmək, 200-dən çox hüceyrə birliklərini və toxumaların quruluşu ilə onların inkişafı və funksiyası arasındakı əlaqələri görmək bacarığı öyrədilir</i>	4
40	Psixologiya Psixologiyanın prinsip və metodları, sağlamlıq və xəstəlik zamanı psixologiyanın əhəmiyyəti və rolu, davranışın tənzimlənməsində təfəkkürün rolu, davranış və fəaliyyətin psixoloji tənzimlənməsi və motivasiya, şəxsiyyət, düşüncə, ünsiyyət, fəaliyyət, özünütənqid, kritik təhlil, şəxsi inkişaf müxtəlif vəziyyətlərdə və şəxslərdə sosial, davranış, emosional təsirlər və əlaqələr-haqqında bilik və bacarıqlar öyrədilir	4
41	Radiasiya gigiyenası Radioaktiv maddələrin elm və texnikada geniş tətbiqlə əlaqədar tələbələrə ionlaşdırıcı şüalanmanın orqanizmə spesifik təsir xüsusiyyətləri, insanların radiasiya təhlükəsizliyinin təmin edilməsi və ətraf mühitin radioaktiv çirklənmədən mühafizəsinə aid nəzəri və təcrübi bilikləri aşılamaqdan, bu sahədə sanitariya nəzarətinin əsas qayda və prinsiplərini həyata keçirməyi öyrətməkdən ibarətdir.	3
42	Mülki müdafiə Bu fənn Azərbaycan Respublikasında fəvqəladə halların idarə olunması, fəvqəladə halların xarakteristikasını, fəvqəladə hallardan əsas müdafiə üsullarını və vasitələri, fəvqəladə hallar zamanı yaranmış şəraitinin qiymətləndirməsi, özünə və digər şəxslərə yardım etməyi, istehsalat proseslərində mülki müdafiə planının hazırlanması kimi məsələlərin həlləri öyrədilir	3
	Ali təhsil müəssisəsi tərəfindən müəyyən edilən fənlər	70
Təcrübə		
	Təcrübə	30
	CƏMİ AKTS	300

4. Tədris və öyrənmə

- 4.1. Tədris və öyrənmə mühiti elə təşkil olunmalıdır ki, tələbələr təhsil proqramında nəzərdə tutulan təlim nəticələrini əldə edə bilsinlər.
- 4.2. Tədris və öyrənmə metodları müvafiq sənədlərdə (məsələn, müəllimin sillabusunda və s.) təsvir edilməli və ictimaiyyətə (məsələn, universitetin veb sahifəsində, proqramın broşurlarında və s.) açıq olmalıdır.
- 4.3. Tədris və öyrənmə metodları innovativ təhsil təcrübələri nəzərə alınaraq davamlı şəkildə nəzərdən keçirilməli və təkmilləşdirilməlidir. Tədris və öyrənmə metodlarının müntəzəm şəkildə təkmilləşdirilməsi universitetin keyfiyyət təminatı sisteminin bir hissəsi olmalıdır.
- 4.4. Təlim prosesində fərqli tədris metodlarından istifadə edilməlidir. Bu metodlar tələbəyönümlü yanaşmanı və tələbələrin təlim prosesindəki fəal rol oynamasını təşviq etməlidir. İstifadə ediləcək tədris və öyrənmə metodlarına aşağıdakıları nümunə olaraq göstərmək olar:
  - mühazirə, seminarlar, praktiki tapşırıqlar;

- təqdimatlar və müzakirələr, debatlar;
  - müstəqil iş/araşdırma (məsələn, praktiki nümunələrlə iş);
  - layihələr;
  - problemlərə əsaslanan tədris;
  - sahə işləri;
  - rol oyunları;
  - hesabatlar;
  - qrup qiymətləndirməsi;
  - ekspert metodu;
  - video və audio konfrans texnologiyaları;
  - video və audio mühazirələr;
  - distant təhsil;
  - simulyasiyalar;
  - və s.
- 4.5. Təhsildə nəzəriyyə və praktiki təlim arasında tarazlıq gözlənilməlidir. Əsas diqqət əmək bazarının dəyişən ehtiyaclarına uyğun olaraq praktiki bacarıqların gücləndirilməsinə yetirilməlidir.
- 4.6. Təhsil proqramı tələbələrə müstəqilliyini dəstəkləməli və ömürboyu təlim konsepsiyasını inkişaf etdirməlidir. Təhsil prosesinin sonunda tələbə hər hansı istiqamətdə müstəqil işləyə bilməli və təhsilini ömürboyu davam etdirməyi bacarmalıdır.

5. Qiymətləndirmə

- 5.1. Qiymətləndirmə elə təşkil olunmalıdır ki, tələbələrə gözlənilən təlim nəticələrini əldə etmələri səmərəli şəkildə ölçülə bilinsin. Bu, əldə olunan irəliləyişi monitorinq etməyə, təhsil proqramlarının nəticələrinə hansı dərəcədə nail olunduğunu qiymətləndirməyə, eləcə də tələbələrə fikir mübadiləsinə şərait yaratmağa və təhsil proqramlarının təkmilləşdirilməsi üçün ilkin şərtlərin formalaşdırılmasına yardım etməlidir.
- 5.2. Qiymətləndirmə üsulları müvafiq sənədlərdə (məsələn, fənn proqramında, sillabusda və s.) təsvir edilməli və hamı üçün açıq olmalıdır (məsələn, universitetin veb sahifəsində, proqramın broşurlarında və s.).
- 5.3. Qiymətləndirmə üsulları innovativ tədris təcrübələri nəzərə alınaraq davamlı şəkildə nəzərdən keçirilməli və təkmilləşdirilməlidir. Qiymətləndirmə üsullarının müntəzəm şəkildə yenilənməsi ali təhsil müəssisəsinin keyfiyyət təminatı sisteminin bir hissəsi olmalıdır.
- 5.4. Tədris prosesində fərqli qiymətləndirmə üsullarından istifadə edilməlidir. Bu üsullar tələbəyönümlü yanaşmanı və tələbələrə təhsil prosesindəki fəal rol oynamasını təşviq etməlidir. İstifadə edilə biləcək qiymətləndirmə üsullarına nümunələr:
- yazılı tapşırıqlar;
  - bilik və bacarıqlara dair testlər, kompyuter əsaslı testlər;
  - şifahi təqdimatlar;
  - sorğular;
  - açıq müzakirələr;
  - praktika hesabatları, sahə işləri hesabatları;
  - praktikada, laboratoriyada müşahidələrə əsasən bacarıqların qiymətləndirilməsi;
  - layihə işlərinə dair hesabatlar;
  - portfolionun qiymətləndirilməsi;
  - frontal sorğu;
  - qrup şəklində və özünü qiymətləndirmə;

- Obyektiv strukturlaşdırılmış klinik imtahan (OSKI), Obyektiv strukturlaşdırılmış praktik imtahan (OSPI)
  - Rol oyunları
  - və s.
- 5.5. Təlim nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsində istifadə olunan üsullar aydın müəyyənləşdirilmiş meyarlara əsaslanmalıdır və təhsil müddətində tələbənin əldə etdiyi bilik, bacarıq və qabiliyyət səviyyəsini düzgün və etibarlı şəkildə müəyyən etməyə imkan verməlidir. Təlim nəticələrinin qiymətləndirilməsi zamanı müəllimlər şəffaflıq, qərəzsizlik, qarşılıqlı hörmət və humanistlik prinsiplərini rəhbər tutmalıdırlar.
- 5.6. Tələbələrə müəllimlərlə/qiymətləndiricilərlə təhsillərinin bütün aspektlərini, o cümlədən qiymətləndirmə prosesini müzakirə etmək imkanı verilməlidir. Ali təhsil müəssisəsi müvafiq qaydalara uyğun olaraq qiymətləndirmə prosesi, yaxud qiymətlə bağlı apelyasiya prosedurlarını müəyyən etməlidir.
- 5.7. Akademik etika təhsil prosesində önəmli yer tutur. Tələbələrə akademik dürüstlüyə riayət etmək, plagiatizm problemini anlamaq öyrədilir. Onlar intellektual əməyin əqli mülkiyyət hüquqları bərsində məlumatlandırılmalıdırlar.

6. Proqramın və hər bir fənnin təlim nəticələri

- 6.1. Təhsil proqramının təlim nəticələri, eləcə də hər bir fənnin təlim nəticələrinin müəyyənləşdirilməsi və hər bir fənnin sillabusunun hazırlanması ali təhsil müəssisəsinin/akademik heyətin səlahiyyətindədir.
- 6.2. Təlim nəticələri hər bir ali təhsil müəssisəsi tərəfindən Əlavə 1-dəki formaya uyğun olaraq müəyyənləşdirilir. Təlim nəticələri matrisində (Əlavə 2) fənlərlə təlim nəticələri arasındakı əlaqə əks olunmalıdır.
- 6.3. Təhsil Proqramının cəmiyyətin və əmək bazarının dəyişən ehtiyaclarına cavab verən nəzəri və praktiki məzmunu təmin etməsi məqsədilə fənlərin sillabusları müntəzəm şəkildə yenilənməlidir.

7. İnfrastruktur və kadr potensialı

- 7.1. Təhsil Proqramının tədris, öyrənmə və qiymətləndirmə prosesi ali təhsil müəssisəsinin aşağıdakı infrastruktura malik olmasını zəruri edir:
- ixtisas kafedraları;
  - müvafiq auditoriya fondu;
  - elmi-tədris laboratoriyası;
  - simulyasiya (mulyaj) mərkəzi
  - kompüter sinfi;
  - istehsalat təcrübənin keçirilməsi üçün baza müəssisələri;
  - kitabxana;
  - kliniki bazalar;
  - və s.
- 7.2. Ali təhsil müəssisələrinin professor-müəllim heyəti, bir qayda olaraq, elmi dərəcəyə malik olur. Digər dövlət, yaxud özəl müəssisələrdən və/və ya digər müvafiq təşkilatlardan gələn yüksək ixtisaslı mütəxəssislər də tədrisə cəlb oluna bilərlər.

8. Təcrübə

- 8.1. Təcrübə tələbənin nəzəri biliklərinin praktikada tətbiqi, eləcə də peşə bacarıqlarının gücləndirilməsi baxımından önəmlidir.

- 8.2. Təcrübə özəl şirkətdə, dövlət müəssisəsində, tədqiqat laboratoriyasında (eləcə də universitet, AMEA, özəl yerli, yaxud beynəlxalq təşkilat və şirkətlər və s.) təşkil oluna bilər.
- 8.3. Təcrübədən öncə ali təhsil müəssisəsi və təcrübə təşkil olunacaq şirkət/müəssisə/laboratoriya müqavilə imzalanmalıdır. Eyni zamanda, tələbənin fərdi müraciəti əsasında onun ixtisasına uyğun digər şirkət/müəssisə/laboratoriyada, o cümlədən xaricdə təcrübə keçməsinə icazə verilir. Müqavilədə şərtlər, tələbələrin hüquq və öhdəlikləri və digər zəruri təfərrüatlar əks olunur.
- 8.4. İxtisasın spesifikasiyasından asılı olaraq təcrübənin nəticələrinin qiymətləndirilməsi meyarları ali təhsil müəssisəsinin Elmi Şurası tərəfindən müəyyənləşdirilir.

9. Məşğulluq və ömürboyu təhsil

- 9.1. 050902 – İctimai Səhiyyə ixtisası üzrə məzunlar səhiyyənin təşkili və gigiyena sahəsi üzrə mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarında və onların müəssisələrində, həmçinin dövlət və özəl tibb müəssisələrində, elmi-tədqiqat institutlarında, qeyri-hökumət təşkilatlarında işləyə bilərlər.
- 9.2. Ali təhsil müəssisəsi Təhsil Proqramının məzunlarının məşğulluğuna dair müntəzəm sorğular keçirməli, eləcə də vakant iş yerlərinə dair məlumatları öz veb sahifəsində yerləşdirməlidir.
- 9.3. 050902 – İctimai Səhiyyə ixtisası üzrə məzunlar DİM tərəfindən təşkil olunan rezidentura səviyyəsi üçün imtahanlarda iştirak etmək, İctimai səhiyyənin müxtəlif sahələri üzrə ixtisaslaşmaq hüququ qazanırlar.
- 9.4. Təhsil müddətində əldə olunan bilik, bacarıq və yanaşmalar məzunların müstəqil şəkildə ömürboyu təhsil almaları üçün ilkin şərtlərdəndir.

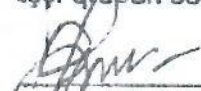
RAZILAŞDIRILMIŞDIR:

Azərbaycan Respublikasının Təhsil
Nazirliyinin Aparat rəhbərinin müavini,
Elm, ali və orta ixtisas təhsil şöbəsinin
müdiri

 Yaqub Piriye

"28" 08 2020-ci il

Səhiyyə, rifah və xidmət, Əsas (baza ali)
tibb təhsili ixtisasları ixtisaslar qrupu üzrə
Dövlət Təhsil Proqramlarını hazırlayan
işçi qrupun sədri

 prof. Geray Geraybəyli

"27" 08 2020-ci il

Təhsil Proqramı və fənlər üzrə təlim nəticələri

Təhsil Proqramının təlim nəticələri (PTN)
PTN 1. Məzun Azərbaycan dövlətçiliyinin tarixi, hüquqi, siyasi, mədəni, ideoloji əsasları və müasir dünyadakı yeri və roluna dair biliklərə, Azərbaycan xalqının milli-mənəvi, mədəni-tarixi dəyərlərini ictimai həyat və fəaliyyətində tətbiq etmək və Azərbaycan dövlətinin maraqlarını qorumaq qabiliyyətinə malik olur
PTN 2. Məzun Azərbaycan Respublikasının rəsmi dövlət dili olan Azərbaycan dili ilə yanaşı ən azı bir xarici dildə işgüzar və akademik kommunikasiyaya sahib olub, bu imkandan öz peşə fəaliyyətində istifadə etmək, xarici dildə gündəlik fəaliyyəti ilə bağlı ünsiyyət qurmaq, fikrini şifahi və yazılı ifadə etmək, digər tibb işçiləri, cəmiyyət, müvafiq qurumlar, media ilə yazılı və şifahi ünsiyyət qurmaq, ixtisasına aid xarici ədəbiyyatdan istifadə etmək bacarığına malik olur
PTN 3. Məzun peşəsi ilə əlaqəli elmi məlumatları toplamaq üçün sərbəst şəkildə informasiya-kommunikasiya texnologiyalarından istifadə etməyi, elektron formada yazışmalar aparmağı, əldə etdiyi məlumatların və mənbələrin dürüstlüyünü qiymətləndirməyi və elmi məlumatları peşə təcrübəsində tətbiq etməyi bacarır
PTN 4. Məzun peşəsi ilə əlaqəli qanunvericiliyi, tibbi etik qaydaları bilir, sərbəst şəkildə peşə fəaliyyəti ilə məşğul olarkən peşəsi ilə əlaqəli qanunvericiliyə, qaydalara və etik prinsiplərə riayət etməyi bacarır
PTN 5. Məzun fərdi peşəkar inkişafını planlaşdıraraq ömürboyu təhsil prinsiplərini həyata keçirməyi, zəruri hallarda həmkarlarından kömək istəməyi, lazım gəldikdə öz bilik və bacarıqlarını həmkarları ilə bölüşməyi, peşəsi ilə əlaqəli maarifləndirmə işini və tibbin müxtəlif sahələrində çalışan insanlarla komanda işi aparmağı bacarır
PTN 6. Məzun məlumatları və məlumat mənbələrini təhlil edərək qiymətləndirməyi, elmi-tədqiqat üsullarını istifadə edərək bioetik prinsiplər çərçivəsində müstəqil və ya kollektiv formada araşdırma aparmağı bacarır
PTN 7. Məzun ölkənin səhiyyə problemlərini həll etmək üçün müasir nəzəri və praktik biliklərə, yanaşmalara sahib olur;
PTN 8. Məzun uşaqlar daxil olmaqla cəmiyyətin bütün fərdləri, ətraf mühit və əmək təhlükəsizliyi sahəsində kifayət qədər bilik, bacarıq və yanaşmalara sahib olur və ilkin səhiyyə problemlərini müəyyənləşdirməyi, həll yollarını tapmağı bacarır, səhiyyə problemlərini düzgün təhlil edərək proqnozlar verir;
PTN 9. Məzun səhiyyə idarəetməsində problemləri müəyyən etmək və həll yolları tapmaq üçün müvafiq analitik və modelləşdirmə texnikalarını tətbiq edir, səhiyyə müəssisələrinin inzibati, maliyyə, hüquqi, texniki və tibbi fəaliyyətlərini bilir, təhlil edərək istiqamətləndirməyi bacarır;
PTN 10. Məzun təməl idarəetmə funksiyalarına yiyələnərək müvafiq qurum və təşkilatların qərarlarını icraatlarını izləyir, yol verilən səhvləri konstruktiv yanaşma ilə peşəkar etika və hüquq normaları çərçivəsində kritik mühakimə etməyi bacarır;
PTN 11. Məzun epidemiologiyanın ümumi qanun və meyarlarının ümumi prinsipləri, yoluxucu xəstəliklərin bioekoloji xarakteristikası, epidemiologiyası və onun inkişafına təsir edən amillər haqqında biliklərə sahib olur və gigiyenik, profilaktik və sağlamlaşdırıcı tədbirləri təşkili və aparılmasını bacarır;
PTN 12. Məzun xəbərdaredici və cari sanitariya nəzarətinin mahiyyətini və metodlarını bilir, xəbərdaredici və cari sanitariya nəzarətini təşkil edir və izləməyi bacarır;
PTN 13. Məzun mülki müdafiənin tibb xidmətinin təşkili və fəaliyyəti məsələlərini mənimsəyir, daxili əməl intizamı qaydalarını, əməyin mühafizəsi, təhlükəsizlik texnikası və yanğına qarşı mühafizə qayda və normaları haqqında biliklərə sahib olur

Fənn üzrə təlim nəticələri (FTN)

FTN 1 (Azərbaycan tarixi)

1. Azərbaycanın dövlətçilik ənənələrinə sədaqət hissi formalaşdırır, bunun üçün dövlətçilik ənənələrinin keçmişi və bu günü haqqında zəruri biliyə malik olduğunu nümayiş etdirir, faktları ümumiləşdirir, əldə olunan biliklərdən cəmiyyətin müasir vəziyyətinin qiymətləndirilməsində istifadə etmək vərdişlərinə yiyələnir;
2. Azərbaycanın dövlətçilik ənənələrinin tarixi haqqında, onun yaranması, formalaşması və inkişafı, dinamikasını dövrün xüsusiyyətləri baxımından izah edir, onlar arasında səbəb və nəticə əlaqələrini təhlil edir və ona münasibət bildirir;
3. Müasir Azərbaycan dövlətçiliyinin formalaşmasına təsir edən siyasi, ideoloji, iqtisadi və mədəni amillərin rolunu təhlil, tədqiq və təbliğ edir;
4. Fəal vətəndaşlıq mövqeyi nümayiş etdirir, müasir Azərbaycan dövlətçiliyinin möhkəmləndirilməsi və inkişafında tarixi şəxsiyyətlərin rolunu dəyərləndirir;
5. Nəzərdə tutulan istiqamətlər üzrə əldə etdiyi bilikləri təcrübədə istifadə etmək üçün elmi – pedaqoji və metodiki təhlillər aparır, yenilikləri yaradıcılıqla təcrübəyə tətbiq edir, bilikləri və yeni texnologiyaları müxtəlif istiqamətlər üzrə praktik işlə əlaqələndirir;
6. Müasir dünyada Azərbaycan dövlətçiliyinin yeri və rolunu sistemli təhlil edir, fərziyyə və mülahizələr irəli sürür, təkliflər verir, debatlarda, diskussiyalarda, müzakirələrdə ictimai rəy formalaşdırıcı məsələlər etrfində təkliflərlə çıxış edir.

FTN 2 (Azərbaycan dilində işgüzar və akademik kommunikasiya)

1. Təlim prosesində akademik dildə təqdimat etmək bacarığına yiyələnir.
2. Nəqliq bacarığını mənimsəmək və tətbiq etmək vərdişlərinə yiyələnir.
3. Akademik və işgüzar yazı bacarıqlarının mənimsəmək və tətbiq etmək bacarığına yiyələnir.
4. Təlim prosesində qazandığı bilikləri tətbiq etmək üçün elmi və metodik təhlillər aparılır.
5. Məqsədə uyğun seçdiyi metod və vasitələrin əhəmiyyəti əsaslandırılır və təcrübədə tətbiq edilir;
6. Təlim nailiyyətlərini qiymətləndirmək üçün müvafiq meyarlar seçilir və tətbiq edilir.

FTN 3 (Xarici dildə işgüzar və akademik kommunikasiya)

1. Təlim prosesində ixtisası üzrə xarici dillərdən birində təqdimat etmək bacarığına yiyələnir.
2. Gündəlik həyatda xarici dildə sərbəst ünsiyyət qurmaq bacarığına yiyələnir.
3. İşgüzar fəaliyyətdə sərbəst ünsiyyət qurmaq bacarığına yiyələnir.
4. İşgüzar fəaliyyətdə beynəlxalq idman və biznes subyektləri ilə kommunikasiyanın səmərəli şəkildə qurulmasına yiyələnir.
5. İşgüzar və akademik yazının xüsusiyyətlərini bilir, fərqli kontekstlərdə mətnləri mənimsəyir və hazırlayır;
6. Akademik və işgüzar nitqin məzmununu və quruluşunu bilir, ünsiyyət əlaqələrində istifadə edir.

FTN 4 Seçim fənn

FTN 5. (Ali riyaziyyat)

1. Əczaçılıqda istifadə olunan əsas beynəlxalq vahidləri bilir;
2. Klinik ölçü vahidlərini və çevirmələri bilir;
3. Əczaçılıqda istifadə olunan riyazi qısaltmaları bilir;
4. Qatılıq, çəki, həcm hesablamalarını bilir;
5. Qrafik təsvirləri və onların əczaçılıqda tətbiqini bilir;
6. Funksiya anlayışını, əsas funksiyaları və funksiyaların verilmiş nöqtədə limitini və kəsilməzliyini izah edə bilir;
7. Törəmə anlayışını, törəmənin tətbiqlərini istifadə edir;

8. Asimptotları, böhran və ekstremum nöqtələrini, törəmənin köməyi ilə funksiyanın artma və azalma əlamətlərini təyin edir, qabarıqlıq və çöküklük xüsusiyyətlərini istifadə edərək funksiyanın qrafikini qurmağı bacarır;
9. Sadə farmakokinetik modellər qurmağı bacarır;
10. Ehtimal nəzəriyyəsi və riyazi statistikanın əsaslarını bilir, təcrübə nəticələri ümumiləşdirməyi və onların etibarlılıq meyarlarını hesablamağı bacarır

FTN 6. (Biostatistika)

1. Əsas biostatistik anlayışları bilir;
2. Təsviri nümunə statistikasını bilir və tətbiq edir;
3. Verilənlərə uyğun təsviri statistika hesablaya bilir;
4. Ehtimal nəzəriyyəsi və təsadüfi dəyişənlərin tətbiqlərini anlayır;
5. Bioloji elmlərdə dəyişənlər arasında əlaqəni bilir;
6. Reqressiya və korrelyasiya tətbiqlərini bilir;
7. Bioloji elmlərdə sınaq dizaynlarını (trial designs) və test statistikalarını (test statistics) bilir;
8. Əsas nəzəri paylanmaları və nümunələrin paylanması, standart xəta və etibarlılıq aralığını izah edə bilir;
9. Müvafiq hipotez testini seçir, tətbiq və təhlil edir;
10. Korrelyasiya və sadə xətti reqressiya analizi üsullarını tətbiq edir

FTN 7. (Ümumi kimya)

1. Ümumi kimyanın nəzəri əsaslarını, qanunlarını bilir;
2. Atomun quruluşu, kimyəvi rabitələrin növlərini bilir;
3. Məhlullar haqqında əsas anlayışları bilir, məhlulların hazırlanmasını bacarır;
4. Müxtəlif qatılıqda məhlullar hazırlayır və ifadə formalarını mənimsəyir;
5. Oksidləşmə-reduksiya və kompleksmələgəlmə reaksiyaları haqqında məlumatlara sahibdir, oksidləşmə - reduksiya reaksiyalarının tərtib üsullarını bilir;
6. Oksidləşmə-reduksiya reaksiya tənliliklərinin əmsallarını müəyyən edir;
7. Energetik səviyyə və yarımsəviyyələrdə elektronların paylanma ardıcılığını, kovalent rabitənin növlərini, tam enerjinin asılı olduğu parametrləri bilir;
8. Kimya laboratoriyasında təhlükəsizlik və əməyin mühafizə qaydalarını bilir və tətbiq edir;
9. Kimyəvi qanunları əməli məqsəd üçün düzgün tətbiq edir

FTN 8. Səhiyyənin maliyyələşdirilməsi

1. Səhiyyə resurslarının yüksək səmərəliliklə istifadə olunmasını təmin edir;
2. Səhiyyədə marketinq sahəsində təcrübə qazanır;
3. Bazar iqtisadiyyatı şəraitində tibbi xidmət assortimentinin və istehlak xidmətinin bazara çıxarılması siyasətinin əsaslarını bilir;
4. Qiymət siyasəti və qiymət əmələ gətirən komponentləri bilir;
5. Marketinq büdcəsini formalaşdırmaq və proqnozlaşdırmaq üsullarını bilir;
6. Bazar iqtisadiyyatı şəraitində tibbi xidmətin, təlabatın, rəqabətin, tibbi xidmət imkanlarının təhlilini aparmaq;
7. Büdcəni formalaşdırmağı və proqnozlaşdırmağı bacarır;
8. Səhiyyə müəssisəsinin biznes planını tərtib etməyi bacarır

FTN 9. Təhsil sağlamlığı və planlaşdırma

1. Təlim-tərbiyə prosesinin fizioloji əsaslarını bilir;
2. Mərkəzi sinir sisteminin yaşdan asılı olaraq inkişafı xüsusiyyətlərini və funksional dəyişmələrini bilir;

3. Uşaq orqanizminin funksional vəziyyətinin, zehni və fiziki iş qabiliyyətinin qiymətləndirilməsi üsullarını bilir;
4. Gün rejiminin, zehni və fiziki fəaliyyətin təşkilinin elmi əsaslarını bilir;
5. Yorğunluğun qarşısını almaq üçün lazım olan kompleks sağlamlaşdırıcı tədbirləri bilir;
6. Müxtəlif tədris amillərinin uşaq və yeniyetmələrin sağlamlığına və onların iş qabiliyyətinə təsirini bilir və profilaktik tədbirlər hazırlayır;
7. Məktəbəqədər uşaq müəssisələrində təlim-tərbiyə prosesinin gigiyenik qiymətləndirilməsini bacarır;
8. Təhsil müəssisələrində tədris yükü və dərş cədvəllərinin gigiyenik təhlilini bacarır;
9. Təhsil müəssisələrində əmək və fiziki tərbiyənin təşkili şəraitinin gigiyenik qiymətləndirilməsini bacarır;
10. 6 yaşlı uşaqların tədris fəaliyyətinə hazırlığının tibbi-fizioloji müayinə üsullarını bilir;
11. Tədrisə yeni başlayan uşaqların tədrisinin təşkilinin gigiyenik əsaslarını bilir;
12. Təlim-tərbiyə prosesinin gigiyenik qiymətləndirilməsini bacarır;
13. Yeniyetmələrin peşə yararlığının təyini və peşə məsləhətinin aparılması üsullarını bilir.

FTN 10. Səhiyyə sistemlərinin idarə olunması

1. XXI əsrdə menecmentin inkişaf tendensiyasında idarəetmə fəaliyyətinin əsas inkişaf mərhələləri öyrənilməsi
2. Menecmentin əsas qanun və qanunauyğunluqları, onların tələbləri, təşkilatın idarə olunmasında təzahür və istifadə formalarının öyrənilməsi
3. Menecmentin başlıca prinsipləri, onların həyata keçirilmə formaları və inkişaf istiqamətlərinin öyrənilməsi
4. Menecmentin mahiyyəti və məzmunu, xüsusiyyətləri, məqsədləri, funksiya və vəzifələrinin öyrənilməsi
5. Təşkilatda idarəetmə üzrə menecerin funksiyaları, onun əməyinin xarakter və məzmununun öyrənilməsi
6. Təşkilatların növləri və, onların formalaşdırılması və inkişafına yanaşmaların öyrənilməsi
7. İdarəetmə fəaliyyəti prosesinin və motivasiya metodları sisteminin məzmununun öyrənilməsi
8. Menecmentin işlənilib hazırlanma prosesində yaranan kommunikasiyalar və idarəetmə fəaliyyəti prosesinin informasiya təminatının məzmununun öyrənilməsi
9. Qərarların işlənilib hazırlanması və qəbulu ilə bağlı idarəetmə qərarlarının qəbulu və həyata keçirilməsi prosesi, prinsipləri, forma və metodlarının öyrənilməsi
10. Menecmentin əsas anlayış və kateqoriyalarının qarşılıqlı əlaqəsini başa düşməyi, təhlil etməyi və əsaslandırmağın öyrənilməsi
11. Təşkilatları təsniflədirməyi, onların əsas xüsusiyyətlərini müəyyən etməyi və təhlil etməyi, təşkilatda ayrı-ayrı bölmələri formalaşdırmağın öyrənilməsi
12. Təşkilatın daxili və xarici mühitin vəziyyəti barədə məlumatları sistemləşdirməyinin və ümumiləşdirməyinin öyrənilməsi
13. Xarici mühit amillərini təsniflədirməyi və onların təşkilatın fəaliyyətinə təsir xüsusiyyətlərinin və istiqamətinin müəyyən edilməsinin öyrənilməsi
14. Təşkilatın xarici və daxili mühit dəyişikliklərinə cavab olaraq texnologiya sahəsində adekvat idarəetmə, marketinq, təşkilati, sosial qərarları işləyib hazırlamağının öyrənilməsi
15. Təşkilatın iş praktikasında idarəetmə yanaşmasının tətbiqi və təşkilatın bölmələrində sistemlik idarəetmə fəaliyyətinin aparılmasının vacibliyinin səbəblərini müəyyən etməyinin və izah etməyinin öyrənilməsi
16. İdarəetmə fəallığının formalaşdırılması və inkişafına təsir edən amilləri müəyyən etməyi, konkret təşkilatın potensialının təhlil etməyi və qiymətləndirməyi, onun inkişaf yollarını müəyyən etməyinin öyrənilməsi
17. Menecmentin konkret problemlərinin müasir elmi tədqiqat və həll metodologiyasını tətbiq etməyinin öyrənilməsi
18. İnformasiyanı təhlil etməyi, vəziyyəti qiymətləndirməyi, strateji planlaşdırma variantlarını hazırlamağı və əsaslandırmağı, idarəetmə imperativləri baxımından onlardan daha effektiv olanları seçməyi, menecment metodlarının tətbiqinə dair idarəetmə qərarlarını qəbul etməyinin öyrənilməsi
19. Menecmentin əsasları sahəsində xüsusi terminologiyanın öyrənilməsi
20. Menecmentin problemlərinin müasir elmi tədqiqat metodologiyasının öyrənilməsi

21. İşləyib hazırlamağa dair idarəetmə qərarlarının qəbulu və həyata keçirilməsi və təşkilatda tətbiqi metodlarının öyrənilməsi
22. Menecmentin idarəetmə məsələlərin həlli zamanı şəxsiyyətlərarası ünsiyyət bacarıqları, o cümlədən, layihənin seçilməsi və əsaslandırılması zamanı diskussiya aparma bacarığının öyrənilməsi
23. Menecmentin problemləri üzrə tədris ədəbiyyatı və elmi ədəbiyyatın, dövrü matbuat materiallarının müstəqil öyrənilməsi, həmçinin bu məqsədlər üçün müasir təhsil texnologiyaları, o cümlədən məsafədən təhsil texnologiyalarının və s. istifadə bacarıqlarının öyrənilməsi

FTN 11. Səhiyyə siyasəti və planlaşdırma

1. İctimai səhiyyənin əsaslarını və geniş məzmununu bilir;
2. Siyasət təhlilinin əsaslarını və siyasətin icra edilməsi bilir;
3. Səhiyyə siyasəti üzrə çərçivə: kontekst, proses və amillərini bilir
4. Səlahiyyət və siyasət prosesini öyrənir
5. Gündəliyin tənzimlənməsi bilir
6. Hökumət və siyasət prosesini bilir
7. Mənfəət qrupları və siyasət prosesini bilir
8. Siyasət prosesinin qloballaşdırılmasını bilir
9. Araşdırma və dəyərəndirməni bacarır
10. Siyasət təhlili aparılmasını bilir
11. Siyasət hazırlama prosesi və siyasətin rolunu dərk etmək; problemi dəyərəndirmək və potensial siyasət həllərini müəyyənləşdirmək və müqayisə etmək; siyasətin təsirini dəyərəndirmək üçün mövcud metodları kritik şəkildə dəyərəndirmək bacarır.
12. Qeyri-müəyyənlilik, risk, maraqlı tərəflər və təşkilati dəyərlərin daxil olduğu geniş bir təhlildən əldə edilən sübutları ehtiva edən qərar qəbul etmə prosesini icra etməyi bilir
13. Rəsmi və qeyri-rəsmi situasiyalarda aydın, məntiqli və qrammatik cəhətdən düzgün formada danışmaq və yazmaq; inandırıcı biznes təqdimatları hazırlamaq; qrup üzrə aparılan səmərəli prosese töhfə vermək bilir
14. Başqaları tərəfindən verilmiş məlumatları müvafiq qaydada qəbul etmək, işləmək və reaksiya vermək. Qərarların biznes, demografik, etnik-mədəni, siyasi və normativ tənzimləmələrini təhlil etmək, və təşkilatın uzunmüddətli uğuru və fəaliyyət qabiliyyətini davamlı şəkildə artıran strategiyalar hazırlamaq bilir
15. Azərbaycan ictimai səhiyyə sisteminin strukturunun dərk edə bilər
16. Siyasətə müxtəlif növ düzəlişlər və onların səbəbləri daxil olmaqla, ictimai səhiyyə məsələləri haqqında kritik düşünmə üzrə əsas siyasət təhlili bacarıqlarının təkmilləşdirilməsini bilir
17. Siyasət prosesi və səhiyyə siyasətinin dərk edilməsini bilir
18. Siyasət mövqelərini peşə praktikasında geniş yayılmış (yeni rəhbər prinsiplər haqqında memorandum, açıq dinləmə üçün şahid ifadəsi və şifahi təqdimatlar), və qurumlara öz strateji və fəaliyyət hədəflərində yardımçı olacaq və təsir göstərəcək formalarda ifadə etmə və bildirmə bacarıqlarının təkmilləşdirilməsini bilir

FTN 12. Ana və uşaq sağlamlığı

1. Ana və uşaq mühafizəsi sisteminin əsas vəzifələrini bilir
2. Beynəlxalq və dövlət sənədlərində ana və uşaq mühafizəsi məsələlərini bilir
3. Ana və uşaq mühafizəsi idarələrinin nomenklaturasına, fəaliyyət göstərən ana və uşaq mühafizəsi idarələri şəbəkəsi və kartları haqqında əsas məlumatlara malikdir.
4. Ana və uşaq mühafizəsi sisteminin hazırlanması və təkmilləşməsini bacarır
5. Birləşmiş doğum evi, qadın məsləhətxanasının iş metodlarını bilir
6. İşləyən qadınların əmək şəraitinin öyrənilməsi və onun yaxşılaşdırılmasını bilir
7. Aborta qarşı mübarizə tədbirlərini və reproduktiv sağlamlıq proqramının həyata keçirilməsini bilir

8. Hamilə qadınlara tibbi xidmətin təşkili, sosial-hüquqi yardım və doğuşdan sonrakı dövrdə qadınlara tibbi-xidməti göstərə bilir
9. Ginekoloji xəstəliyi olan qadınlara tibbi xidmətin və xroniki ginekoloji xəstəliklərdə dispanser müşahidəsinin təşkilini bacarır
10. Qadın məsləhətxanası və doğum evinin qeyd və hesabat formaları, onların fəaliyyət göstəricilərinin təhlilini, dekret məzuniyyəti verilməsi qaydasını bilir;
11. Uşaqlara (Körpələr evləri, bağçalar, yasli-bağçalar, məktəbəqədər uşaq müəssisələri və məktəblər, poliklinikalarda) müalicə-profilaktik xidmətin təşkilini bilir.

FTN13. Herontologiya

1. Yaşlanma və herontologiya ilə əlaqəli təməl anlayışlara sahib olur, inkişaf tarixini bilir;
2. Heriatriya və herontologiya konsepsiyalarını bilir;
3. Yaşlanma ilə əlaqəli baş verən fizioloji və psixososial dəyişiklikləri bilir;
4. Dünyada və ölkəmizdə yaşlılığın demoqrafik vəziyyətini və epidemiologiyasını bilir;
5. Yaşlanmanın sosial aspektlərini, peşə sahələrinin üzleşdiyi demoqrafik dəyişikliklər haqqında məlumatlara sahib olur;
6. Yaşlı şəxslərin çox üzleşdiyi problemləri, ayrı-seçkilik formalarını, məruz qaldıqları zorakılıqları və onlarla mübarizə yollarını bilir;
7. Yaşlanma ilə əlaqəli qanunvericilik aktlarını bilir;

FTN 14. İctimai səhiyyənin əsasları

1. İctimai səhiyyənin əhatə dairəsi bilir
2. Əsas sağlamlıq problemlərini, sağlamlıq və xəstəlik üzrə həlledici amilləri bilir
3. İctimai səhiyyə siyasətləri, qanunları və etik davranış kodeksini bilir
4. İctimai səhiyyə və sosiologiyani metodlarını bilir;
5. İnformasiya sistemləri və məlumat mənbələrini bilir
6. Ətraf-mühit və peşə sağlamlığı elmlərini bilir
7. İctimai səhiyyə ilə bağlı təhlükələrin qarşısının alınmasını və nəzarət edilməsini bilir
8. Əhali qruplarının ictimai səhiyyə üzrə tələbatlarını bilir
9. İctimai səhiyyə funksiyalarını bilir
10. Beynəlxalq ictimai səhiyyəni inkişaf etdirmək üçün əhalinin düşüncəsinə əsaslanan müxtəlif növ yanaşmalar, o cümlədən həmin yanaşmaların üstünlükləri və məhdudiyyətlərini bilir;
11. Müasir beynəlxalq ictimai səhiyyə problemlərinin sübuta əsaslanan təhlilini təmin etməyi bilir.
12. İctimai səhiyyə ilə bağlı ortaya çıxan problemlərə nəzarət edilməsi və onların həll edilməsinə yardımçı ola bilir
13. Cəmiyyətə təsir edən sağlamlıqla bağlı təhlükəli halları aradan qaldırmaq üçün araşdırmalar aparmaqı bilir
14. İctimaiyyəti sağlamlıq məsələləri ilə bağlı məlumatlandırmaq və xəstəliklərin yayılmasının qarşısının alınmasına yardım etmələri üçün onların hüquq və imkanlarını genişləndirməyi bilir
15. İctimai səhiyyə problemlərini həll etmək məqsədilə plan və siyasətlərin hazırlanmasına yardımçı olmaqı bilir
16. Yüksək keyfiyyət və səmərəlilik təmin etmək üçün mövcud protokolu dəyərləndirməyi bilir

FTN 15. Xüsusi istehsalat sahələrində əmək gigiyenası

1. İstehsalat otaqları havasında sənaye zəhərlərinin təyininin aparılmasını bacarır
2. İstehsalat müəssisəsi üzrə alınan məlumatlar əsasında əmək şəraitinin gigiyenik qiymətləndirilməsini və xarakteristikasının tərtibini bilir
3. Müvəqqəti əmək qabiliyyətini itirməklə, ümumi xəstələnmələrin qeydə alınması, xəstəliklərin uçotu və təhlil edilməsini bacarır

4. İstehsalatda baş verən bədləxt hadisələrin və istehsalat travmatizmlərin qeydi, uçotunun aparılması, qaydalarını və təhlil edilməsini bacarır
5. Peşə xəstəliklərinin siyahısı və zəhərlənmələrinin qeydi, uçotu, başvermə səbəblərinin araşdırılmasını, zəhərlənmələrin aktının və hesabatının tərtibini bacarır
6. İşçilərin işə daxil olması zamanı (ilkin) və dövri tibbi müayinələrin aparılmasının təşkilini bilir
7. İstehsalatda sanitariya məsələləri işinin forma və metodları, ilkin və təkrar sanitariya təlimatlandırılmalarının təşkilini bilir

FTN 16. Uşaq müəssisələrinin gigiyenası

1. Uşaq orqanizminin normal böyümə və inkişafı üçün əsas şərt olan uşaq məişət əşyaları - uşaq paltarı, uşaq oyuncağı və ayaqqabıları, dərsliklər, tədris vəsaitləri və təvəzzüatları, mebelə olan gigiyenik tələbləri bilir;
2. Uşaq məişət əşyalarının, onların hazırlandığı materialların (materialın möhkəmliyi, yararlılığı, rəngin fiksasiyası, kağızın qiymətləndirilməsi, rəngi və qalınlığının təyini, çap yığımı, partanın əsas ölçüləri və s.) müayinəsi üsullarını bilir;
3. Uşaq oyuncaqlarının hazırlanmasında istifadə olunan polimer və sintetik materialların gigiyenik qiymətləndirilməsini bacarır;
4. Müxtəlif tipli uşaq və yeniyetmə müəssisələrinin layihələrinin sanitariya-gigiyenik ekspertizasının aparılmasını (torpaq sahəsinin, binanın və sanitariya texniki tikililəri) bacarır;
5. Uşaq müəssisələrinin - məktəbəqədər, ümumtəhsil, internat, texniki peşə məktəbləri, istirahət düşərgələrinin sanitariya vəziyyəti və abadlığı ilə müəyyən olunan əlverişli xarici mühit şəraitinin yaradılmasına tələbləri bilir;
6. Uşaq və yeniyetmə müəssisələrində işıq və hava-istilik rejiminə olan gigiyenik tələbləri bilir;
7. Uşaq müəssisələrinin gigiyenik tələblərə uyğun sanitariya-texniki avadanlıqla təchizatına tələbləri bilir;
8. Uşaq və yeniyetmə müəssisələrinin kompleks sanitariya-gigiyenik müayinəsinin aparılmasını və nəticənin sxem üzrə tərtibatını bacarır;
9. Xəbərdar edici və cari sanitariya nəzarətini həyata keçirməyi bacarır;
10. Sağlamaşdıncı tədbirlər sistemini işləyib hazırladığını bacarır;
11. Aparılan müayinələrin nəticəsində elmi əsaslandırılmış rəyin tərtibini bacarır;

FTN 17. İş yerlərinin sağlamlığı və təhlükəsizliyi

1. İş yerlərində fiziki istehsalat mühiti prosesləri (hava, maşın, avadanlıq, istehsal olunan məhsul) amillərinin işçilərin sağlamlığına və təhlükəsizliklərinə təsirinin qiymətləndirilməsi üçün müayinə üsullarını bilir;
2. İstehsalat şəraitində əməyin ağırlıq və gərginliyini qiymətləndirməyi bacarır;
3. Əmək prosesləri şəraitində işçilərin fiziki təhlükəsizliyi və sağlamlığı, o cümlədən psixi sağlamlıqları və rifah halını qiymətləndirmək üçün iş günü dinamikasında yorğunluq dərəcəsinə, rəşional əmək və istirahət rejimini, habelə növbə daxili istirahət rejimini təmin etməyi bacarır;
4. İstehsalat sahələrində, səxələrdə texnoloji proseslərdə tanış olmaqla işçi qruplarının sağlamlıqları üçün təhlükə təşkil edən səbəblərə diqqət yetirməli və əməyin mühafizəsi üzrə tibbi normalardan istifadə etməyi bacarır;
5. Peşə xəstəlikləri (zəhərlənmə) hadisələrinin başvermə səbəblərini araşdırmağı bacarır;
6. İstehsalatda əvvəllər istifadə edilməmiş, yeni tətbiq edilən və insanlar üçün potensial təhlükə təşkil edən kimyəvi, bioloji maddələrin qeydə alınması üsullarını bilir;
7. Qeyri infeksiya xəstəliklərinin başvermə və yayılma şəraitinin səbəblərini və onların aşkar edilməsi üçün araşdırma aparmağı bacarır;
8. Təhlükəsiz iş şəraiti yaradılması üçün profilaktik tədbirlərin təşkil tələblərini bilir.

FTN 18. Uşaq və yeniyetmələrin sağlamlığı

1. Uşaq orqanizminin yaş xüsusiyyətlərini, uşaq və yeniyetmə orqanizminin böyümə və inkişaf qanunauyğunluqlarını, uşaq və yeniyetmələrin böyümə və inkişafının mərhələlərini, akselerasiya və retardasiya proseslərini bilir;

2. Uşaq və yeniyetmə gigiyenasında normalaşdırma prinsiplərini bilir;
3. Fiziki inkişaf göstəricilərinin müayinəsi - somatometriya, somatoskopiya, fiziometriya usullarını mənimsəyir;
4. Fiziki inkişaf standartlarının işlənməsini, fərdin və uşaq kollektivinin fiziki inkişafının qiymətləndirməsini bacarır;
5. Uşaq və yeniyetmələrin uşaq və yeniyetmələrin psixogigiyenasını bilir və psixi inkişafını gigiyenik qiymətləndirir;
6. Sağlamlıq meylərini, sağlamlıq və onu formalaşdıran amilləri bilir, sağlamlığı qiymətləndirməyi bacarır;
7. Fərdin və uşaq kollektivinin sağlamlıq vəziyyətini, xəstələnmə göstəricilərini təhlil edir və qiymətləndirir;
8. Xarici mühitin əlverişsiz amillərinin uşaq orqanizminə təsir xüsusiyyətlərini və onun xəstələnmələrin formalaşmasında rolunu bilir;
9. Uşaqlar arasında mühitlə əlaqədar çox rast gəlinən xəstəliklərinin profilaktika istiqamətlərini bilir;
10. Uşaqların sağlamlığında qidalanma amilinin rolu və qidalanması xüsusiyyətlərini, qida maddələrinin, vitamin və mineralların uşaq orqanizmi üçün əhəmiyyətini bilir;
11. Uşaqların sutkalıq enerji itkisini təyin edir və fizioloji normalara müvafiqliyini qiymətləndirir, rəy hazırlayır;
12. Mütəşəkkil uşaq kollektivlərini qidalanmasının menyü cədvəllərini təhlil edir və qiymətləndirir;
13. Uşaq müəssisələrində qidalanma üzərində nəzarət üsullarını bilir

FTN 19. Ətraf mühit toksikologiyası

1. Müasir ekoloji problemləri və onlar arasında ətraf mühit obyektlərinin texnogen kimyəvi təsirlərə məruz qalması probleminin əsas aspektlərini bilir və differensial qiymətləndirməyi bacarır
2. Ətraf mühitin toksikologiyasını ümumi toksikologiya elminin bir sahəsi kimi dərk edir, bu elmin global və cəmiyyət kontekstində əhəmiyyətini anlayır
3. Ətraf mühitin toksikologiyasına aid nəzəri məsələləri bilir və onları ayırd etməyi bacarır
4. Ətraf mühitin toksikologiyası predmetində ayrı-ayrı mühitlərin toksikoloji xüsusiyyətləri, ksenobiotiklərin bu mühitlərdə vəziyyəti barədə nəzəri biliklərə malikdir
5. Toksik maddələrin təsirindən orqanizmdə baş verən dəyişiklikləri qiymətləndirməyi bacarır
6. Ətraf mühit obyektlərinin toksikoloji qiymətləndirilməsində ekoloji toksikologiyanın metodoloji əsaslarını bilir, vivari və bioloji model tədqiqatları aparmağı bacarır
7. Bioloji model tədqiqatlarının insanlara ekstrapolyasiya olunması qaydaarını bilir və tətbiq etməyi bacarır
8. Ətraf mühit obyektlərinin toksikoloji qiymətləndirilməsini aparır, məlumatları təhlil edir, çirklənmənin sağlamlığa təsirini qiymətləndirməyi bacarır;
9. Ətraf mühitdəki toksik maddələrin orqanizmə təsiri və qarşısının alınması yollarını bilir;
10. Kimyəvi maddələrin toksiklik və təhlükəlilik meyarlarını və ətraf mühitin toksikologiyasının vəzifələrini şərh edir;
11. Kimyəvi maddələrin toksikokinetikasının onların orqanizmə təsir effektlərinin meydana çıxmasında mühüm rolunu bilir
12. Ekotoksikantların ilkin toksikoloji pasportunun hazırlanması qaydalarını bilir və təyin etməyi bacarır
13. Kimyəvi birləşmələrin toksiklik və təhlükəlilik anlayışlarını qiymətləndirməyi bilir;
14. Toksik birləşmələrin təsir xarakterini, kombinasiya şəkilli, kompleks, müstəqil və uzaq təsirlərini bilir;
15. Toksikliyi təyin etmək üçün eksperimental yolla zəhərlərin mədəyə, tənəffüs yoluna, dəriyə yeridilməsi üzrə təcrübələr aparmağı və nəticələri qiymətləndirməyi bacarır.

FTN 20. Gigiyena və ictimai ekologiya

1. Ətraf mühitin obyektləri (atmosfer havası, su, torpaq, qida maddələri) və amillərinin (fiziki, kimyəvi, bioloji və sosial) xüsusiyyətləri haqqında zəruri nəzəri və təcrübi biliklərə malik olur;
2. Ətraf mühit obyektlərini xarakterizə edən amillərin əsas xüsusiyyətlərini və bu amillərin əhalinin yaşayış şəraitinə, insan sağlamlığına əlverişli və zərərli təsirlərini öyrənən əsas tədqiqat üsullarını bilir və tətbiq etməyi bacarır;
3. Ətraf mühit obyektləri, əhalinin yaşayış mühiti, əmək, məişət və istirahət şəraitlərinin fiziki, kimyəvi və bioloji xüsusiyyətlərinin öyrənilməsi məqsədilə nümunələrin götürülməsi, onların müayinə edilməsi və gigiyenik cəhətdən qiymətləndirilməsi yollarını bilir və tətbiq etməyi bacarır;
4. Gigiyena elminin arsenalında olan tədqiqat üsullarından istifadə etməklə ətraf mühit obyektlərini xarakterizə edən amillərin normalaşdırılması prinsiplərini bilir, bu və ya digər amillərin gigiyenik normalaşdırılmasını onun mərhələləri üzrə yerinə yetirməyi bacarır;
5. Ətraf mühit obyektlərini xarakterizə edən amillərin insan sağlamlığına əlverişli və zərərli təsirlərini ayırd etməyi, təbii sağlamlaşdırıcı amillərdən orqanizmin möhkəmləndirilməsində istifadə edilməsi qaydalarını bilir və təkliflər hazırlamağı bacarır;
6. İnsanı əhatə edən təbii ətraf mühitin zərərli amillərindən orqanizmin mühafizə edilməsi üçün gigiyenik normativləri və sanitariya qaydalarını, onların mahiyyətini bilir və müvafiq şəraitdə onlardan istifadə etməyi bacarır;
7. Ətraf mühitin əhali sağlamlığına əlverişsiz təsir edən risk amilləri, bu amillərin təsirinə məruz qalma ehtimalı olan əhalinin risk qruplarının müəyyən edilməsi qaydalarını, riskin profilaktikasına dair sağlamlaşdırıcı tədbirlərin elmi əsaslarını bilir və tədbirlərin işlənilib hazırlanmasını bacarır

FTN 21. Qidalanmanın əsasları

1. Qida maddələrinin – karbohidrat, protein, lipid, vitamin və mineralların – qidalanmada rolunu izah edir;
2. Qida maddələrinin mənbələri, gündəlik qəbul tövsiyələri, çatışmazlığı və həddindən artıq qəbulla zamanı baş verən prosesləri bilir;
3. Faktiki qidalanmanı qiymətləndirilməyi bacarır;
4. Orqanizmin sərf etdiyi enerjiyi qiymətləndirməyi bacarır;
5. Sütkalıq qida rasionu tərtib etməyi bacarır;
6. Qidalanma ilə əlaqədar qidalanma statusunu qiymətləndirməyi bacarır

FTN 22. Yeyinti məhsullarının təhlükəsizliyi

1. Qida məhsullarında mövcudluğuna yol verilən kənar qarışıqların icazə həddini nəzərə almaqla məhsullara yanaşmağı bilir;
2. Qida məhsullarında fiziki, kimyəvi, bakterioloji, toksikoloji çirkləndiriciləri İHK-dan yüksək olduğu hallarında baş verə biləcək patologiyaları bilir;
3. HACCP qrupunu yaratmağı bacarır;
4. Böhran həddi və böhran nöqtələrinin təyini və hərəkət variantlarını seçməyi bacarır;
5. Məhsullar və qidalarda ağır metal və metalloidlərinə dair müayinələrin nəticələrinə əsasən məhsullarının keyfiyyətini qiymətləndirməyi bacarır;
6. İstehsalatda ticarət, ictimai-iaşə və məişətdə polimer materialların tətbiqinə nəzarətə dair bilik və verdişləri mənimsəyir

FTN 23. Profilaktik qidalanma və dietologiya

1. Zərərli xüsusilə təhlükəli əmək şəraitinə malik istehsalat sahələri və peşə haqda məlumatları təhlil etməyi bacarır;
2. Müvafiq sahə və peşələrdə çalışanlar üçün müalicəvi-profilaktik qida formasını seçməyi bacarır;
3. Ayrı-ayrı müalicəvi-profilaktik rasionları tərtib edir;
4. Müalicəvi-profilaktik və pəhriz qidalanmada ayrı-ayrı qida maddələrin yeri və əhəmiyyətini bilir;

5. Müxtəlif üzv və sistemlərin xəstəlikləri zamanı tətbiq edilən pəhriz stollarının təsir mexanizmi, tərkibi və müalicəvi xüsusiyyətlərinə dair biliklərə sahib olur;
6. Müalicəvi-profilaktik qidalanma zamanı tərtib edilən sutkalıq rasionların və xəstəxanalarda, sanatoriya və profilaktoriyalarda tərtib edilən pəhrizlərin qidalandırıcı və bioloji dəyərinin təyinatlarına müvafiqliyini qiymətləndirir;
7. Müvafiq kontingent və tibbi personal, həmin müəssisələrin qida bloku işçiləri arasında müalicəvi-profilaktik və pəhriz qidalanma barədə biliklərin aşılamağı bacarır.

FTN 24. Qidalanma və qida siyasəti

1. Qidalanma sahəsində qanunvericilik və normativ bazasını təhlil edir;
2. Normativ bazanın formalaşdırılması və qidalanma ilə əlaqədar vəziyyətlərin, xəstəliklərin profilaktikası, ərzaq məhsulları və qida xammalının təhlükəsizliyinin təmin edilməsi, əhali arasında sağlam qidalanma vərdişlərinin formalaşdırılması sahəsində dövlət siyasətinin əsas istiqamətlərini izah edir;
3. Əhəlinin qidalanmasının öyrənilmə üsulları, qiymətləndirilmə meyarları, alimenter xəstəliklərin yayılma səviyyəsinin öyrənilməsini bilir;
4. Qidalanma sahəsində epidemioloji tədqiqatlar üçün kompüter proqramları (proqram təminatı) ilə işləməyi bacarır;
5. Problemə dair situasiya təhlilləri aparmaq bacarıqlarına sahib olur;
6. Qidalanma sahəsində Milli proqramlarının hazırlanması və qidalanma sahəsində siyasətin formalaşdırılması bacarıqlarına sahib olur;
7. Strategiya və ünsiyyət fəaliyyətlərinin planını yaradır, habelə əhali üçün təhsil proqramları və sağlam qidalanmanın prinsiplərinin təbliq etməyi bacarır.

FTN 25. Ətraf mühit sağlamlığı

1. Havadan və torpaqdan laborator müayinə üçün nümunə götürmək və laboratoriyaya göndərmək qaydalarını bilir;
2. Nümunələrin hazırlanması və laborator müayinə həyata keçirmək bacarığına malik olur;
3. Havada və torpaqda kənar maddələrin, çirkləndiricilərin yol verilən həddi normalarını öyrənmək və laborator analiz nəticələrini buna müvafiq qiymətləndirməyi bacarır;
4. Sanitariya mühafizə zonalarını, onların sərhədlərini təyin etməyi bacarmaq, müayinə şəraitində mövcud vəziyyətini qiymətləndirməyi bacarır;
5. Atmosferin və torpağın çirklənməsinin minimallaşdırılması məqsədilə çirkləndirici amillər, müəssisələr, sənaye, kənd və s. sahələrin texniki və texnoloji təminatını qiymətləndirməyi bacarmaq və müvafiq qoruyucu qurğularının işinin effektivliyini dəyərləndirməyi bacarır;
6. Gigiyenik norma və qaydalardan kənarlaşma hallarını aşkar etmək, qanunvericilik aktlarına müvafiq inzibati tədbir görmək vərdişlərinə yiyələnir;
7. Suyun keyfiyyətinin normativ göstəricilərinin təhlil edir;
8. Sudan fiziki-kimyəvi və bakterioloji müayinə üçün nümunə götürmək, qablaşdırmaq və laboratoriyaya göndərmək bacarığına yiyələnir;
9. Suyun orqanoleptik, fiziki-kimyəvi, bakterioloji və helmintoloji müayinələri həyata keçirməyi bacarır;
10. Laborator analizlərin nəticələrinə əsasən müayinə olunan suyun keyfiyyətinə qiymət verməyi bacarır;
11. Keyfiyyət göstəricilərinin normalarına müvafiq gəlmədiyi hallarda suyun emal üsulları və istifadəsi yollarını müəyyən etməyi bacarır;
12. Su hövzələrinin və mənbələrin SMZ-in qiymətləndirilməsi və mühafizəsi qaydalarına nəzarət etmək bacarır;
13. Su infeksiyalar zamanı, eləcə də su endemiyaları açaqlarında sanitariya-epidemioloji planları hazırlamaq və həyata keçirməyi bacarır;
14. Suyun çirklənməsi və epidemioloji təhlükəsi hallarında profilaktik və inzibati tədbirləri həyata keçirir.

FTN 26. Yaşayış məskənlərinin gigiyenası

1. Yaşayış məntəqələrinə dair layihələrin ekspertizasını həyata keçirməyi bacarır;
2. Yaşayış məntəqəsi ərazisinin, torpağının, yeraltı sərvallərinin, su akvatoriyasının, iqlim şəraitinin xüsusiyyətlərinin qiymətləndirməyi və müvafiq olaraq yaşayış məntəqəsi tipinin müəyyən etməyi, elmi və praktik qiymətləndirməyi bacarır;

3. Yaşayış məntəqəsinin müvafiq zonalarının külək gülünə rəğmən düzgün yerləşdirilməsini, tibbi və mühəndis-texniki əsaslandırılmasını bacarır;
4. Yaşayış məntəqəsinin yaşıllaşdırılma, abadlaşdırılmasına dair plan və proektlərin gigiyenik normalarına müvafiqliyini qiymətləndirilməyi və bu proseduralarının həyata keçirməyə nəzarət etməyi bacarır;
5. Əhaliyə məişət, tibbi, mədəni xidmət müəssisələrin yerləşdirilməsi, strukturlarının gigiyenik normalarına müvafiqliyi, fəaliyyətə gigiyenik nəzarətin təcrübə vərdişlərini həyata keçirməyi bacarır;
6. Şəhər, qəsəbələrin perspektiv planlaşdırılması sahəsində elmi biliklərin tətbiqinin gigiyenik tələblərini müvafiq idarə və təşkilatlar qarşısında qaldırmaq bacarır;
7. Yaşayış məntəqələrin ərazisində yerləşən istehsalat, ictimai və yaşayış binaların insolyasiyası, təbii və süni işıqlanma, ventilyasiya, səs-küyün səviyyəsini müəyyənləşdirməyi və mövcud vəziyyətin gigiyenik normalarına müvafiq qiymətləndirilməsi, lazımi hallarda inzibati tədbirlər həyata keçirir

FTN 27. Epidemiologiyanın əsasları

1. Epidemioloji tədqiqatların aparılmasında istifadə edilən müayinə metodlarını tətbiq etməyi və təhlili həyata keçirməyi bacarır;
2. Sağlamlığın dəyərləndirilməsi və sağlq göstəriciləri, kriteriyaları haqqında informasiyanı epidemioloji vəziyyətin qiymətləndirilməsi üçün tətbiq etməyi bacarır;
3. Yoluxucu xəstəlik ocağının epidemioloji müayinəsini aparmağı bacarır;
4. Müxtəlif nozofomalar zamanı hospitalizasiya müddətini və rejim-məhdudlaşdırıcı tədbirlərin davam etmə müddətini, xəstəliyi keçirənlər və yoluxma riskinə məruz qalan şəxslər üzərində dispanser müşahidənin aparılması qaydasını bilir;
5. Müxtəlif infeksiyalar zamanı obyektlərin cari və yekun dezinfeksiyasının, deratizasiyasının və dezinseksiyaının aparılmasının təşkili qaydasını; sterilizasiya işini təşkil etməyi bacarır;
6. Uşaqların və böyüklərin immunlaşdırılmasını planlaşdırmağı, təşkil etməyi və həyata keçirməyi bacarır;
7. Immunprofilaktikanın aparılması üçün preparatların yararlılığını müəyyən etməyi bilir;
8. Diskriptiv, analitik epidemioloji araşdırmanın aparılması üçün müvafiq göstəricilərin toplanmasını və onların statistik işlənməsini yerinə yetirir;
9. Xəstəliklərin biostatistik göstəricilərini hesablamağı, xəstəliklərə dair epidemioloji göstəricilər əsasında cədvəllərin, qrafiklərin qurulmasını bacarır;
10. Epidemioloji anamnez toplamağı, ocağın tədqiqini, protokol və aktların yazılmasını bacarır.

FTN 28. Yoluxucu xəstəliklərin epidemiologiyası

1. Konkret yoluxucu xəstəliklərin strukturunu, patoloji proseslərin təzahürələrini, yaranması şərtlərini bilməklə xəstələnmənin qarşısının alınması üsullarını bilir;
2. Klinik, ekoloji və peşə epidemiologiyasının xüsusiyyətlərini bilməklə xəstələnmənin azaldılması üsullarını bilir;
3. Yoluxucu xəstəliklərin ötürülmə yollarını, patogenezini, infeksiya xəstəlik zamanı orqanizm, mikroorqanizm və ətraf mühit amilləri arasında qarşılıqlı təsirini bilir;
4. Yoluxucu infeksiyalar zamanı risk qruplarını müəyyənləşdirməyi və onlarda təmasda olarkən təhlükəsizlik qaydalarına əməl etməyi bilir;
5. Yoluxucu xəstəliklərin diaqnoza üsullarını, qarşısının alınma yollarını və nəzarət strategiyasını bilir;
6. Yoluxucu xəstəlik ocağında epidemioloji müşahidəyə, izolyasiyaya, məhdudlaşdırıcı tədbirlərə, laborator və klinik müayinələrə məruz qalan şəxsləri təyin etməyi bacarır;
7. Ayı-ayn yoluxucu xəstəliklərin profilaktikası məqsədilə dezinfeksiya və sterilizasiya işini təşkil etməyi bacarır;
8. Epidemioloqun və sanitaq-epidemioloji xidmət həkiminin fəaliyyətinə dair tədbirləri yerinə yetirilməyi, epidemik ocaqda cari dezinfeksiya tədbirlərini təşkil etməyi, həssas şəxsləri müəyyən etməyi bacarır;
9. Konkret yoluxucu xəstəlik ocağının epidemioloji müayinəsini aparmağı, onun sərhədlərini təyin etməyi bacarır;
10. Infeksiya mənbəyini, törədicinin yoluxma amillərini təyin etməyi və onları zərərsizləşdirməyi bilir;
11. Protozoozlar və helmintozların ocaqlarında profilaktik və əksepidemik tədbirləri planlaşdırmağı və həyata keçirməyi bacarır;
12. Karantin xəstəlikləri zamanı epidemiyaəleyhinə tədbirlərin təşkili, aparılması qaydasını bilir;

13. Xəstəxanadaxili infeksiyalar zamanı risk faktorlarını, risk qruplarını, risk vaxtını və s. bilməklə, onlarla mübarizə tədbirlərini aparmağı və törədiciləri zərərsizləşdirilməyi bacarır.

FTN 29. Xronik xəstəliklərin və əlilliklərin epidemiologiyası və profilaktikası

1. Xroniki xəstəliklərin multifaktorial etiologiyasını və patofiziologiyasını bilir;
2. Xroniki xəstəliklərin etiologiyasının və təbii inkişaf yollarının öyrənilməsində istifadə olunan epidemioloji üsulları, onların üstün və çatışmayan cəhətlərini bilir;
3. Ənənəvi və klinik epidemioloji tədqiqat üsullarından istifadə edərək seçilmiş xronik xəstəliklərin yayılması hallarını müəyyən edə bilir;
4. Xronik xəstəliklərə aid olan risk amili anlayışını bilir və onu müəyyən etməyi bacarır;
5. Xronik xəstəliklərin baş verməsi və ölüm riskini azaldan fərdi və ictimai istiqamətli tədbirləri həyata keçirməyi bacarır;
6. Xronik xəstəliklərin epidemioloji müayinə metodu ilə tədqiqini aparmağı, onun yaranmasında iştirak edən amillər kompleksinin və ya determinantların aşkar edilməsi üsullarını, epidemioloji populyasiyon tədqiqatların məlumatlarının təhlilini aparmağı bacarır;
7. Laborator və klinik müayinələrin məlumatlarının, sosial-gigiyenik monitorinqin məlumatlarının təhlil edilməsini və bu xəstəliklərin profilaktikası zamanı onların tətbiq edilməsini bilir;
8. Risk qrupları, risk amilləri, risk ərazisini təyin etməklə xəstəliklə mübarizə və profilaktika tədbirlərinin alqoritmini işləyib hazırlamağı bacarır;
9. Müxtəlif xronik xəstəliklər üzrə epidemioloji vəziyyətin qiymətləndirilməsi üçün xəstələnmənin illik (aylıq) və çoxillik dinamikada epidemioloji təhlilini aparmağı bacarır.

FTN 30. Sağlamlıq və xəstəliklər

1. Sağlamlıqla əlaqəli tədqiqatlarda elmi araşdırma üsullarını bilir;
2. Sağlamlıq və xəstəlik haqqında ümumi nəzəriyyələri bilir;
3. Xəstəliklərin yaranmasının mexanizmlərini izah edir;
4. Xəstəliyin yaranmasında və sağlamlığın qorunmasında, xəstəliklərin idarə olunmasında mədəni dəyərlərin, sağalma və sağlam olma haqqında inancın təsirini müzakirə və təhlil edir;
5. İctimai səhiyyə təşkilatlarının müəyyən etdiyi xəstəlikləri araşdırır;
6. Sağlamlığın təşviqi və sağlamlıq haqqında proqramların strategiyaları ilə xəstəliklərin qarşısının alınması arasında əlaqəni izah edir;
7. Xəstəliyin müalicəsində alternativ müalicə üsullarını bilir;
8. Texnologiyaların gen mühəndisliyində və xəstəliklərin idarə olunmasında rolunu müəyyən edir.

FTN 31. Orqanizmlər və ekosistemlər

1. Fiziologiya, ekologiya və təkamül sahəsində əsas anlayışları və tənqidi təhlili bilir;
2. Fiziologiya, ekologiya və təkamül sahəsində əsas tədqiqatları, onların çatışmayan cəhətlərini bilir;
3. Orqanizmin ehtiyacları ilə struktur və funksiya arasında əlaqəsini anlayır;
4. Ekosistemin biotik və abiotik cəhətləri arasında kritik münasibətləri, enerji və qida ötürülməsini anlayır, hər iki aspektdə dəyişikliklərin digərinə təsirini müəyyən edir;
5. Orqanizmin fiziki və davranış baxımından uyğunlaşmasını və bioloji müxtəlifliyə səbəb olan amilləri bilir;
6. Qoruma biologiyasının əsas prinsiplərini izah edir.

FTN 32. Klassik və molekulyar genetikə

1. DNT, RNT və zülalların quruluşu, yaranması və funksiyası haqqında nəzəri biliklərə sahib olur;
2. Prokariot və eukariot hüceyrələrdə gen tənzimlənməsinin prinsiplərini izah edir;
3. Müxtəlif mutasiya növlərini və DNT təmirinin nəticələrini izah edir;
4. Rekombinant DNT texnologiyası metodlarını, DNT alınma və hidroliz metodlarını, restriktazaların təsnifatını və tətbiqini izah edir;

5. Plazmidlər və restriktazalar ilə işləmə metodlarını, rekombinant DNT vektorlarının alınmasını və konstruksiya metodlarını izah edir;
6. Polimerazalı zəncirvari reaksiya, sekvenləşdirmə, proteomika, molekulyar klonlaşdırma haqqında biliklərə sahib olur;
7. Molekulyar diaqnostikanın əsaslarını, metodlarını və müxtəlif patologiyalarda onların nəticələrini təhlil etməyi bacarır;
8. Tibbdə nanotexnologiya ilə işləmə metodlarını: karbon boruları, nanoanalizatorlar, nanopinsetlər, skan mikroskoplarla işləməyi mənimsəyir

FTN 33. İnsan parazitologiyası və mikologiya

1. Parazitologiya və mikologiyada təhlükəsizlik, keyfiyyət təminatı və nəzarət prinsiplərini tətbiq etməyi bacarır;
2. Müayinə üçün nümunənin qəbul olunma prinsiplərini bilir və qiymətləndirir;
3. Parazit və göbələklərin morfolojiyasını və fiziologiyasını bilir;
4. Parazit və göbələklərin təsnifatını bilir;
5. Müayinə materiallarının emalında, parazit və göbələklərin identifikasiyasında istifadə olunan laboratoriya üsullarını bacarır;
6. Analizlərin nəticəsini xəstənin vəziyyəti ilə əlaqələndirməyi bacarır;

FTN 34. Tibbi mikrobiologiya

1. İnsanda xəstəlik törədən mikroorqanizmlərin morfo-bioloji xüsusiyyətlərini şərh edə bilir.
2. Mikroorqanizmlərin ətraf mühitdə yayılması və insan orqanizminə daxilolma yollarını bilir.
3. Sterilizasiya və dezinfeksiya üsullarının mahiyyətini dərk edərək istifadə prinsiplərini müəyyən edə bilir.
4. Antimikrob preparatların mikroorqanizmlərə təsir mexanizmini və bakteriyaların antibiotiklərə qarşı həssaslığının təyini və nəticələrini şərh etməyi bilir.
5. Xəstəliyin gedişatından asılı olaraq mikrobioloji üsulları seçib, nəticələrini təhlil edir.
6. İnsanda xəstəlik törədən mikroorqanizmlərin patogenlik amillərini, infeksiyanın yoluxma yollarını və mexanizmini, törətdikləri xəstəliklərin patogenezini şərh edə bilir.
7. Infeksiyon xəstəliyi olan yetkin və uşaqlardan mikrobioloji müayinə üçün klinik materialları seçə bilir, müayinə materiallarını düzgün götürə və laboratoriyaya göndərə bilir.
8. Orqanizmdə gedən immun patologiyaların mexanizmini şərh edə bilir.
9. Xəstəliyin gedişatından asılı olaraq (mikroskopik, kultural, seroloji və s) üsulları seçir və nəticələrini təhlil edə bilir;
10. Xəstəliklərin spesifik müalicə-profilaktika prinsiplərini bilir.

FTN 35. Tibbi biokimya

1. Suyun metabolizmini, orqanizmin maye mühitləri və elektrolit müvazinətinin əhəmiyyətini bilir, pH anlayışını mənimsəyir;
2. Turşu – qələvi müvazinəti və pozulmaları, bufer sistemlərinin və qanın qaz tərkibinin əhəmiyyəti haqqında məlumatlara sahib olur;
3. Bufer məhlulları hazırlaya bilir, pH və bufer məhlulları üçün hesablamalar aparır və bununla əlaqəli problemlərin həlli yollarını mənimsəyir;
4. Suda və yağda həll olan vitaminlərin quruluşu, mənbələri, xüsusiyyətləri və iştirak etdikləri metabolik yollar haqqında biliklərə sahibdir;
5. Gündəlik vitamin ehtiyacını, çatışmazlığını və artıqlığının səbəb olduqları xəstəlikləri izah edir;
6. Makromineral, elektrolitlər və mikroelementlərin daşınması, depolanması, orqanizmdən xaric olması və biofunksiyalarını izah edir;

7. Elementlərin artıqlığı və çatışmazlığının səbəb olduğu xəstəlikləri izah edir, kalsium və fosfor kimi makroelementlərin analiz üsullarını və prinsiplərini müəyyən edir, ən azı birini təcrübədə tətbiq etməyi bacarır;
8. Analiz nəticələrinə əsasən laborator təzahürləri şərh edir;
9. Fermentlərin ümumi xüsusiyyətlərini, təsnifatını, funksiyalarını, təsir mexanizmlərini və tənzimlənməsinin əhəmiyyətini izah edir, müayinə və müalicədə rolunu müəyyən edə bilir;
10. Metabolizmin vəzifələrini, anabolizm və katabolizm yollarını, tənzimlənmə mərhələlərini, metabolizmin həyata keçirdiyi hüceyrə komponentlərini izah edir;
11. Nuklein turşularının hazırlanmasını izah edir, purin və pirimidin nukleotidlərinin sintez və parçalanma yollarını və onlarla əlaqəli patologiyaları bilir;
12. Fermentlərin çatışmazlığı və ya artıqlığının səbəb olduğu klinik təzahürləri müəyyən edir;
13. Sidik turşusu və müvafiq xəstəliklər haqqında biliklərə sahibdir;
14. DNT və RNT sintezinin ümumi xüsusiyyətləri, sintezdə rol oynayan əsas və köməkçi komponentlər, onların funksiyaları, DNT və RNT sintezinin tənzimlənmə mexanizmləri, DNT və RNT sintezinin pozulması haqqında biliklərə sahib olur;
15. DNT zədələnməsi tiplərini izah edir, zədələnmələrin bərpa mexanizmləri və əhəmiyyəti haqqında biliklərə sahib olur;
16. Fizioloji və patoloji proseslər zamanı RNT sintezinin əhəmiyyətini bilir, RNT sintezinin pozulmasını izah edir, pozulmaların qarşısının alınmasının müalicədə əhəmiyyətini anlayır;
17. Zülal sintezinin əsas prinsiplərini, mərhələlərini, zülal sintezinin pozulmasının mexanizmlərini sadalayır;
18. Lipidlərin struktur-funksional əlaqəsi və bioloji əhəmiyyətini bilir, lipidlərin katabolizminə aid təməl biokimyəvi yollar haqqında bilikləri metabolizm ilə əlaqələndirir;
19. Qan hüceyrələri və fizioloji funksiyaları, hemoqlobinin quruluşu, xüsusiyyətləri və parçalanmasının patoloji proseslərlə əlaqələndirir;
20. Avtomatik və yarımavtomatik biokimyəvi analizatorunun işləmə prinsipi haqqında biliklərə sahib olur;
21. İmmunof ferment analizatorunun işləmə prinsipi haqqında biliklərə sahib olur;
22. Laborator analizləri təhlil edir və nəticə çıxarmağı bacarır

FTN 36. İnsan anatomiyası

1. Orqanizmi təşkil edən aparat və sistemləri, bu aparat və sistemlərin də təşəkkül tapdığı orqanların quruluşu, topoqrafiyası, damar-sinir münasibətləri barəsində nəzəri biliklərə sahib olurlar
2. Orqanizmi təşkil edən aparat və sistemləri, bu aparat və sistemlərin də təşəkkül tapdığı orqanları, onların əsas damar və sinirlərini meyit və meyit preparatları üzərində müstəqil surətdə müəyyən etmək bacarığa yiyələnirlər
3. Orqanizmi təşkil edən aparat və sistemləri, bu aparat və sistemlərin də təşəkkül tapdığı orqanların quruluşu, topoqrafiyası, damar-sinir münasibətləri barəsində nəzəri biliklərin klinik əlaqələrini bilirlər
4. Meyit və meyit preparatlarından istifadənin əsasları, sadə tibbi alətlərdən sərbəst istifadə etmək bacarığına sahib olurlar;
5. Anatomiya terminlərinin təhsil aldığı dildə və latın dilində düzgün qaydada istifadə etməyi bilirlər

FTN 37. Normal fiziologiya

1. Sağlam orqanizmin funksiyalarını izah edir
2. Müxtəlif fizioloji göstəricilərin konstant qiymətlərini izah edir
3. Bütöv orqanizmin və onu təşkil edən hüceyrə, toxuma, orqanlar və sistemlərin fəaliyyətinin tənzim mexanizmlərini bilir
4. Tədqiqat üsullarının prinsiplərini, eksperimental heyvanlarda təcrübə aparmağı bacarır
5. Orqanizmin fizioloji funksiyalarının formalaşmasının və tənziminin əsas qanunauyğunluqlarını qiymətləndirir və izah edir

6. Orqanizmin əsas funksional sistemlərinin quruluş prinsiplərini, fəaliyyətini və əhəmiyyətini qiymətləndirir və izah edir;
7. Orqanizmin əsas davranış aktlarının onun yaşama şəraitindən asılı olaraq formalaşması və tənzimi qanunauyğunluqlarını qiymətləndirir və izah edir

FTN 38. Fiziopatologiya

1. Klinik-laborator, eksperimental və digər müayinələrin patofizioloji təhlilini aparır;
2. Əldə olunan bilikləri klinik fənləri öyrənərkən və gələcək həkimlik fəaliyyətində tətbiq edir;
3. Heyvanlar üzərində eksperimenti planlaşdırmağı və aparmağı (müvafiq qaydalara riayət etməklə), təcrübənin nəticələrini işləməyi və təhlil etməyi, patologiyanın klinik formalarını öyrənmək üçün eksperimentin əhəmiyyətini düzgün qiymətləndirir;
4. Qanın müayinəsini aparmağı və hemoqrama görə qan sistemi patologiyasının olmasını və onun tipik formalarını müəyyən edir;
5. Hipoksiyanın növlərini və tənəffüsün patoloji tiplərini differensiasiya etməyi bacarır;
6. Sidiyin müayinəsinə və klirens-testlərə görə böyrəyin tipik pozulmalarının xüsusiyyətlərini müəyyən edir;
7. Sarılıqların müxtəlif növlərini differensiasiya etməyi bacarır;
8. Mədə və bağırsağ şirələrinin müayinəsinə görə mədə və bağırsağın sekretor funksiyalarının tipik pozulmalarını müəyyən edir;
9. Temperatur ayırılmasına görə qızdırma reaksiyalarının tiplərini müəyyən edir;
10. Diaqnostik allergik sınaqların nəticələrini ayırd edir;

FTN 39. Hüceyrə biologiyası

1. Sitologiya, embriologiya və histologiya fənlərinin predmeti, metodları, vəzifələri və canlı aləmə xas olan ümumbioloji qanunauyğunluqları bilir;
2. Hüceyrənin təşkilində iştirak edən törəmələrin mikroskopik və submikroskopik quruluşu və onların funksiyalarının molekulyar əsasları haqqında müasir məlumatlardan istifadə edə bilir;
3. Müasir texniki vasitələrlə nümayiş etdirilən mikroskopik şəkillərin və elektronqrammaların hansı orqana və onun hansı hissəsinə aid olmasını müəyyənləşdirməyi bacarır;
4. Fərdi inkişafın prenatal (predembrional, embrional və dövl) və postnatal dövrlərində orqan və sistemlərin formalaşmasının vacib dövrlərinin təsvirini, variasiya və anomaliyalar haqqında məlumatları təhlil edə bilir;
5. Toxumaların təsnifatı və orqanların təşkilində iştirak edən müxtəlif toxuma növləri arasında qarşılıqlı əlaqələrin ümumi qanunauyğunluqlarını izah edə bilir;
6. Orqanizmin təşkilində iştirak edən orqanların mikroskopik və submikroskopik, immunhistokimyəvi və s. metodların köməyi ilə sistemlər üzrə təsvirini verə bilir;
7. Orqanların təşkilində iştirak edən müxtəlif sistemlərə aid hüceyrəvi, qeyri-hüceyrəvi və toxuma elementlərinin qarşılıqlı əlaqəsinin üçölçülü fəza (stereoloji) quruluşunun prinsiplərini bilir;
8. Orqanların quruluş vahidlərinin histofiziologiyasının ümumi prinsiplərini, quruluş və vəzifələrində baş verə biləcək dəyişikliklərin klinik nümunələr əsasında izahını verir.

FTN 40. Psixologiya

1. Tibbi-psixoloji ədəbiyyatda rast gəlinən psixi və psixoloji sağlamlıq, eləcə də "sərhəd hal", "xəstəlik" və "pozuntu" anlayışlarının mahiyyəti haqqında;
2. Beyin və psixikanın inkişafında bioloji və sosial şərtlərin yeri haqqında;
3. Psixi proseslərin beyin mexanizmləri və pozuntuları haqqında;
4. Psixi və psixoloji inkişafın qanunauyğunluqları və pozuntuları haqqında;
5. Qocalıq dövrünün psixoloji və fizioloji dəyişiklikləri və xəstəlikləri haqqında;
6. Asılılıq yaradan maddələrin qəbulu zamanı yaranan psixoloji problemlər haqqında;
7. Nevrotik pozuntular zamanı meydana gələn psixoloji dəyişikliklər haqqında;
8. Şəxsiyyətin əhəngdar inkişafı və şəxsiyyət pozuntularının psixoloji əsasları haqqında biliklərə yiyələnirlər;
9. Psixoloji xidmətin əsas etik prinsiplərini tətbiq etməyi;

10. Psixi proseslərin normal və pozulmuş (patoloji) səviyyələrini ayırd etməyi;

FTN 41. Radiasiya gigiyenası

1. Radiasiya gigiyenası elminin məzmunu, məqsədi, vəzifələri və problemləri, işlədilən terminləri, anlayışları, ölçü vahidləri, habelə radioaktiv maddələr və ionlaşdırıcı şüaların növləri, radioaktiv çevrilmələrin mahiyyəti. Ionlaşdırıcı şüaların insan orqanizminə spesifik təsirinin əsas qanunauyğunluqları haqqında biliklərə malik olur;
2. Radiasiya fonunun növləri və əhalinin şüalanması şəraitləri, insanın şüalanma dozasının hədləri, yol verilən və nəzarət səviyyələri, ionlaşdırıcı şüaların bioloji təsirinin xüsusiyyətləri, radioaktiv şüalanmaların insan orqanizminə təsir effektləri və törətdiyi patologiyaları bilir və differensasiya etməyi bacarır;
3. Ionlaşdırıcı şüalanmanın müxtəlif növlərinin insan sağlamlığına və ətraf mühit obyektlərinə təsirini öyrənən tədqiqat üsullarını bilir və ətraf mühit obyektlərinin radiometrik, radiokimyəvi müayinəsinə, habelə ətraf mühit obyektlərinin və insanların dozimetrik müayinəsinə aparmağı bacarır;
4. Ionlaşdırıcı şüalanmanın insan sağlamlığına və ətraf mühit obyektlərinə təsirini öyrənən tədqiqat üsullarından istifadə etməklə radioaktiv maddələrin və ionlaşdırıcı şüaların sağlamlığa və ətraf mühitə təsirini tədqiq etməyi və qiymətləndirməyi bilir;
5. Ionlaşdırıcı şüa mənbələrilə iş zamanı müdafiənin əsas prinsiplərini, ionlaşdırıcı şüa mənbələrinin müxtəlif sahələrdə tətbiqi zamanı əmək gigiyenasının əsaslarını, ionlaşdırıcı şüalanmadan müdafiənin əsas prinsiplərini, ətraf mühitin radioaktiv çirklənmələrdən mühafizəsinin əsas prinsiplərini bilir;
6. Ionlaşdırıcı şüalanmanın zərərli təsirlərindən mühafizə məqsədilə ionlaşdırıcı şüa mənbələrinin aktivliyini təyin etməyi, qoruyucu ekranlardan və fərdi mühafizə vasitələrindən istifadə etmə qaydalarını bilir və müvafiq profilaktika tədbirlərini işləyib hazırlamağı bacarır

FTN 42. (Mülki müdafiə)

1. Fövqəladə hallarda əhalinin müdafiəsinin və ərazinin mühafizəsinin əsas üsullarını, kollektiv və fərdi mühafizə vasitələrini bilir, onlardan istifadə qaydalarını şərh edir;
2. Fövqəladə hallar zamanı rabitə və xəbərdarlıq sistemlərinin vacibliyini bilir və onlardan istifadə qaydalarını nümayiş etdirir;
3. Fövqəladə hallarda evdə, küçədə, müəssisədə davranış qaydalarını bilir və ona əməl edir;
4. Fövqəladə hallarda tənəffüs üzvlərinin qorunması üçün sadə vasitələrin necə hazırlanması və istifadə qaydalarını bilir və şərh edir;
5. Fövqəladə hallarda işçi personalın təxliyəsinə təşkil edir;
6. Fövqəladə hallarla bağlı maarifləndirici işlər təşkil edir.

Fənlərin və Təhsil Proqramının təlim nəticələrinin matrisi

Ali təhsil müəssisəsi aşağıdakı cədvəldən istifadə edərək ixtisasın Təhsil Proqramının və hər fənn üzrə təlim nəticələrinin əldə olunmasına necə dəstək verdiyini müəyyən etməlidir.

		Proqramın təlim nəticələri												
Blokun adı	Fənlərin adı	PTN 1	PTN 2	PTN 3	PTN 4	PTN 5	PTN 6	PTN 7	PTN 8	PTN 9	PTN 10	PTN 11	PTN 12	PTN 13
Humanitar fənlər	Azərbaycan dilində işgüzar və akademik kommunikasiya		X											
	Azərbaycan tarixi	X												
	Xarici dildə işgüzar və akademik kommunikasiya		X	X										
	Seçmə fənlər			X	X	X	X				X			
İxtisas fənləri	Ali riyaziyyat							X						
	Biostatistika			X			X	X			X			
	Ümumi kimya							X						
	Səhiyyənin maliyyələşdirilməsi									X	X			
	Yoxsulluq iqtisadiyyatı və dövlət siyasəti									X	X			
	Səhiyyə sistemlərinin idarə olunması			X						X	X			
	Səhiyyə siyasəti və planlaşdırma								X	X	X			
	Ana və uşaq sağlamlığı							X	X					

Yaşlanma siyasəti və xidmətlər						X	X						
İctimai səhiyyənin əsasları		X			X	X	X	X	X				
Xüsusi istehsalat sahələrində emək gigiyenası						X	X						
Uşaq müəssisələrinin gigiyenası						X	X					X	
İş yeri sağlamlığı və təhlükəsizliyi						X	X					X	
Uşaq və yeniyetmələrin sağlamlığı						X	X					X	
Ətraf mühit toksikologiyası						X	X					X	
Gigiyena və ictimai ekologiya						X	X						
Qidalanmanın əsasları						X	X						
Yeyinti məhsullarının təhlükəsizliyi							X					X	
Profilaktik qidalanma və dietologiya							X						
Qidalanma və ərzaq siyasəti							X						
Ətraf mühit sağlamlığı						X	X					X	
Yaşayış məskənlərinin gigiyenası						X	X					X	

[illegible]

Ali təhsil müəssisəsi
tərəfindən müəyyən edilən
fənlər

X X X

X X X

X

Fənnin adı	Təlim nəticələri	Hər bir təlim nəticəsi üçün istifadə olunan təlim və öyrənmə metodları	Hər bir təlim nəticəsi üçün istifadə olunan qiymətləndirmə üsulları
Azərbaycan dilində işgüzar və akademik kommunikasiya	1. Təlim prosesində akademik dilə təqdimat etmək bacarığına yiyələnir. 2. Nəqliq bacarığını mənimsəmək və tətbiq etmək vərdişlərinə yiyələnir. 3. Akademik və işgüzar yazı bacarıqlarının mənimsəmək və tətbiq etmək bacarığına yiyələnir. 4. Təlim prosesində qazandığı bilikləri tətbiq etmək üçün elmi və metodik təhlillər aparılır. 5. Məqsədə uyğun seçdiyi metod və vasitələrin əhəmiyyəti əsaslandırılır və təcübədə tətbiq edilir. 6. Təlim nailiyyətlərini qiymətləndirmək üçün müvafiq meyarlar seçilir və tətbiq edilir.	1. mühazirə, seminarlar, praktiki tapşırıqlar, video və audio mühazirələr; qrup qiymətləndirməsi; ekspert metodu; 2. mühazirə, seminarlar, praktiki tapşırıqlar, video və audio mühazirələr; qrup qiymətləndirməsi; ekspert metodu; 3. mühazirə, seminarlar, praktiki tapşırıqlar, video və audio mühazirələr; qrup qiymətləndirməsi; ekspert metodu; 4. mühazirə, seminarlar, praktiki tapşırıqlar, video və audio mühazirələr; qrup qiymətləndirməsi; ekspert metodu; 5. mühazirə, seminarlar, praktiki tapşırıqlar, video və audio mühazirələr; qrup qiymətləndirməsi; ekspert metodu; 6. mühazirə, seminarlar, praktiki tapşırıqlar, video və audio mühazirələr; qrup qiymətləndirməsi; ekspert metodu;	- yazılı tapşırıqlar; - test tapşırıqları - şifahi təqdimatlar; - frontal sorğu; - qrup şəklində və özünü qiymətləndirmə - yazılı tapşırıqlar; - test tapşırıqları - şifahi təqdimatlar; - frontal sorğu; - qrup şəklində və özünü qiymətləndirmə - yazılı tapşırıqlar; - test tapşırıqları - şifahi təqdimatlar; - frontal sorğu; - qrup şəklində və özünü qiymətləndirmə - yazılı tapşırıqlar; - test tapşırıqları - şifahi təqdimatlar; - frontal sorğu; - qrup şəklində və özünü qiymətləndirmə - yazılı tapşırıqlar; - test tapşırıqları - şifahi təqdimatlar; - frontal sorğu; - qrup şəklində və özünü qiymətləndirmə